تــذكــرن
זוכרות
Zochrot

نتذكر اللجون

זוכרות את א-לג'ון

עריכה:
איתן ברונשטיין

עריכה לשונית:
עומר אגבריה.
וגם תודה מיוחדת על סיוע בראיונות
ובעיצוב המפות.

איסוף חומר:
עדנאן מחאמיד, שלמה ויינברג, אירים בר.

תרגום:
עומר אגבארייה, חוסאם מחאג׳נה, מוחמד כיאל,
ד״ר מסעוד אגבריה, שאדי חלאילה, מונא דאהר.

תימלול:
עמית לנדאו.

צילומים:
איתן ברונשטיין.
www.palestineremembered.com

עיצוב כריכה:
טליה פריד.

הבאה לדפוס:
הדפוס היפואי-אלראביטה

צילום שער:
נג׳יב סאדק ג׳אברין, עקור מא-לג׳ון בביתו
באום אל-פחם.

הפקה:
עמותת זוכרות (ע״ר מס׳ 6-952-038-58).
www.nakbainhebrew.org
050-6314229

إعداد :
ايتان برونشطاين .

إعداد لغوي :
عمر إغبارية .
وكذلك شكر خاص على المساعدة بالمقابلات
وتصميم الخرائط .

جمع المواد :
عدنان محاميد، شلومو فاينبرغ، ايريس بار .

ترجمة :
عمر اغبارية، حسام محاجنة، محمد كيال،
د. مسعود اغبارية، شادي خلايلة، منى ضاهر .

نقل النص :
عميت لنداو .

تصوير :
إيتان برونشطاين
و www.palestineremembered.com

تصميم الغلاف :
تاليا فريد .

اعداد للطباعة :
المطبعة اليافية – الرابطة

صورة الغلاف :
نجيب صادق مهجّر من اللجون، في بيته في أم الفحم

انتاج :
جمعية تذكرن (جمعية مسجلة رقم 6-259-830-85)
www.nakbainhebrew.org
٠٥٠-٦٣١٤٢٢٩

החוברת ואירוע הזיכרון בא-לג׳ון ממומנים ע״י ה
Mnnonite Central Committee - MCC.

الكتيب ومناسبة الذكرى باللجون ممولان من قبل الـ
Mnnonite Central Committee MCC.

אוקטובר 2004　　تشرين أول ٢٠٠٤ .

© All Rights Reserved *to those who were expelled from their homes.*

הקדמה مقدمة

בוסתן באל-לג'ון بستان في اللجون

בתחילת יוני 1948 גורשו תושבי הכפר א-לג'ון מכפרם ומאדמותיהם ורכושם הופקע ע"י מדינת ישראל, שקמה על חורבות כפר זה כמו על חורבותיהם של 530 כפרים פלסטינים אחרים. הסיפור של הכפרים האלה ופליטיהם, הנכבה הפלסטינית, מושתקת ומוכחשת עד היום הזה, למעלה מ-56 שנה לאחר הכיבוש. חוברת זו מבקשת להביא את הסיפורים של פליטות ופליטי א-לג'ון. אין בכך מחקר ממצה של תולדות הכפר והגירוש ממנו אלא הצצה ממספר נקודות מבט על הסיפור שלו.

החומר המחקרי-מדעי על לג'ון (עמ' 26) לקוח מ *All that Remains* מאת וליד ח'לידי והמפות הן בעיקרן מחקר מנדטורי שהועתק מאוחר יותר ע"י מוסדות ערביים וישראליים. המפה בכריכה החיצונית האחורית היא מ-1955 ומיוחדת בהיותה המהדורה היחידה בישראל בה מופיעים כל הכפרים הפלסטינים שהיו בארץ עד 1948 יחד עם ציון "הרוס" בעברית (בצבע סגול) ליד הכפרים שנהרסו עד לזמן עדכון המפה. כך, למשל, מצוין במפה שהכפר א-לג'ון כבר הרוס.

עיקרה של החוברת הוא עדויות שנאספו ע"י חברי זוכרות מפי פליטי הכפר. הסיפורים והזיכרונות מתארים תמונה של חיים תוססים

في بداية حزيران عام ١٩٤٨ طرد سكان قرية اللجون من بيوتهم وأراضيهم وصودرت أملاكهم من قبل دولة اسرائيل، التي قامت على أنقاض هذه القرية وعلى أنقاض ٥٣٠ قرية فلسطينية أخرى. قصة هذه القرى ولاجئيها، قصة النكبة الفلسطينية، ما زالت تعامل بالكتمان والنكران حتى يومنا هذا، ٥٦ عاماً بعد الاحتلال. هدف هذا الكتيب هو التعريف بقصة لاجئي ولاجئات اللجون. ليس هذا الكتيب بمثابة دراسة شاملة حول تاريخ القرية وطرد سكانها منها، إنما إلقاء الضوء على بعض نواحي هذه القصة.

المادة البحثية العلمية عن اللجون (صفحة ٢٦) جمعت من *All that Remains* لوليد خليدي، والخرائط بمعظمها تعود الى بحث انتدابي نقل لاحقاً على يد مؤسسات عربية واسرائيلية. الخريطة على الغلاف الخارجي الخلفي من عام ١٩٥٥ مميزة لكونها النشرة الوحيدة في اسرائيل التي تظهر فيها جميع القرى الفلسطينية التي وجدت حتى عام ١٩٤٨ وتظهر فيها الكلمة "مدمر" باللغة العبرية (باللون البنفسجي) بجانب القرى التي دمرت حتى طبع الخريطة. هكذا، على سبيل المثال، يذكر في الخريطة ان قرية اللجون قد دمرت. يتضمن هذا الكتيب بالأساس شهادات جمعها أعضاء جمعية تذكرن من لاجئي القرية. القصص والذكريات

בכפר מבוסס ומתפתח. הייתה בו חקלאות על שטחים גדולים מאד, מספר טחנות קמח, בי״ס לבנים, מעיין שופע ונחל זורם, שני מסגדים, מרפאה אזורית ועוד. הפליטים מביאים את סיפור ההתנגדות לכיבוש הציוני ולגירוש מהכפר, אבל גם את תחושת הבגידה של הפלסטינים שננטשו ע״י הכוחות הערביים שלכאורה חשו להגן עליהם.

לילי טראובמן חברת קיבוץ מגידו מספרת (עמ׳ 20) על יחסה לכפר א-לג׳ון, שעל אדמותיו יושב קיבוצה משנת 1949. הראיון איתה משקף את השינוי שחל בה מאי ידיעה מוחלטת לגבי הכפר הפלסטיני ועד להכרה בעוול של הגירוש ולתמיכה בזכות השיבה של עקורי א-לג׳ון.

ברצוננו להודות לפליטי א-לג׳ון ובמיוחד לעדנאן מחאמיד שסייע לנו להפיק את החוברת ולארגן את אירוע הזיכרון לכפר. אנו תקווה שחוברת זו תתרום למאבק הצודק לשיבת הפליטים הפלסטינים ולהכרה בחוב המוסרי הרובץ מאז הנכבה ב-1948 על הציבור היהודי בישראל.

איתן ברונשטיין
עמותת זוכרות
אוקטובר 2004

المروية تصف حياة عامرة بقرية نامية. كانت بالقرية زراعة تمتد على مساحات أرض هائلة، كانت هناك عدة طواحين قمح، مدرسة للبنين، عين ماء وواد متدفق، مسجدان، عيادة منطقية والمزيد. يروي اللاجئون قصة مقاومة الاحتلال الصهيوني ومقاومة طردهم من القرية، لكنهم يعبرون أيضا عن الشعور بالخيانة الذي ينتاب الفلسطينيين الذين تخلت عنهم الجيوش العربية، التي كان من المفروض أنها هبت من أجل نصرتهم.
ليلي ترابمان، عضو كيبوتس مجيدو تتحدث (صفحة ٢٠) عن علاقتها بقرية اللجون، التي أقيم كيبوتس مجيدو على أنقاضها عام ١٩٤٩. تظهر المقابلة معها التغيير الذي حل بها من عدم المعرفة المطلقة بالقرية الفلسطينية حتى الاعتراف بجور الطرد وتأييد حق العودة للاجئي اللجون.

بودنا أن نشكر لاجئي اللجون وخصوصا عدنان محاميد الذي ساعدنا على اصدار الكتيب وعلى تنظيم مناسبة ذكرى القرية. كلنا أمل بأن يساعد هذا الكتيب بالنضال العادل من أجل عودة اللاجئين الفلسطينيين وبالاعتراف بالدين الأخلاقي الرابض على الوسط اليهودي في اسرائيل منذ النكبة عام ١٩٤٨.

ايتان برونشطاين
جمعية تذكرن
تشرين أول ٢٠٠٤

ראיונות עם פליטי אל-לג'ון

כל הראיונות נערכו בעיר מגוריהם, אום אל-פחם בספטמבר 2004

مقابلات مع لاجئي اللجون

أجريت المقابلات في مدينة سكناهم، ام الفحم، ايلول ٢٠٠٤

עדנאן במקום שבו היה ביתו

عدنان على انقاض بيته

עדנאן מחאמיד (אבו חַסאם)

אני יליד א-לג'ון. בא-לג'ון חיו מעל 250 משפחות, בסביבות 1300 תושבים. היו לכפר 77,242 דונם אדמות בעמק יזרעאל, מַרְג' אִבְּן עַאמר. היו תושבים שגרו בא-לג'ון, והיו אנשים שהיו מעבדים את האדמה בא-לג'ון ואח"כ היו חוזרים לכפר שלהם. טוענים שהערבים פה בארץ לא גרו בבנינים אלא באהלים. העובדות בשטח מראות שחיינו בבתים טובים, בנויים ומסודרים. הנה פה במפה זו שכונת אגבארייה, זו שכונת מחאמיד, זו ג'בארין, וכאן מחאג'נה. פה אנחנו גרנו, בבית של אבא, בגבעה שקוראים לה דֶ'הְרֶת מחמוד (ד'הרה פירושו 'גבעה'). אתה מסתכל על התמונה פה, ואתה רואה בתים מסודרים, צפופים אמנם, אבל גרו אנשים פה, היתה אוכלוסיה פה. יש לנו שמות של כל האדמות, של כל החלקות ושל כל המקומות. 95% מהאנשים- האדמות עד היום עדיין רשומות על שמם בטאבו. יש אולי 5% שהסכימו למכור. אחוז קטן מאד.

היה לנו שוק, מכרו פה הכל. והיתה תחנת אוטובוסים: נסעו מפה לשכם, לג'נין, לחיפה וליפו, לכל חלקי הארץ. היה לנו פה בי"ס. היתה מרפאה, בית קברות ומסגד. והיה בא-לג'ון מעיין שנקרא עין אל-חַגְ'ה. לפני 1946 הביאו מנוע, ובנו מגדל מים. המנוע היה שואב את המים למגדל והיו נקודות בשביל פיזור המים לכל השכונות.

רוב האנשים חיו על חקלאות. גידלו חיטה, תירס, וגם ירקות. אני זוכר שבשנים האחרונות,

عدنان عبد الهادي قاسم محاميد (أبو حسام)

أنا من مواليد اللجون ودرست فيها حتى الصف الأول. كان يسكن في اللجون اكثر من ٢٥٠ عائلة أي حوالي ١٣٠٠ مواطن. كانت مساحة أراضي اللجون ٢٤٢.٧٧ دونما في مرج بن عامر. سكن قسم من أصحاب الأراضي في اللجون والقسم الآخر كان يفلح أرضه وهو ساكن في القرى المجاورة وخاصة في مدينة أم الفحم. يدعون باطلا ان العرب الفلسطينيين لم يسكنوا في بنايات وإنما في خيام. الحقائق على الأرض تدل على ان هذا الكلام غير صحيح. لقد سكنا في بيوت مشيدة، لها أسس قوية ومنظمة بشكل رائع. أنظر الى هذه الخارطة تجد حارة الاغبارية، وهنا حارة المحاميد، وهنا حارة المحاجنة وهنا حارة الجبارين. هنا كنا نسكن، في بيت ابي الذي كان يقع في ظهرة محمود. انت تنظر الى هذه الصورة وترى بيوتا منظمة مع انها مكتظة. لقد سكن في اللجون اناس، سكن هناك مواطنون. نملك (وثائق) بأسماء كل الأراضي، وكل التقسيمات وكل المواقع. فحتى الان ما زال ٩٥٪ من أراضي اللجون ملكا لنا ولدينا وثائق الطابو التي تدل على ذلك. نعم، لا تتجاوز نسبة هؤلاء الذين باعوا ارضهم ٥٪. إنها نسبة ضئيلة جداً.

تقع اللجون في منطقة مفترق طرق استراتيجية. كان فيها سوق مزدهرة، باعوا فيها كل ما تشتهيه الانفس وما تحتاجه. وكانت بها محطة نقل عامة نقلت الركاب الى كل من جنين، نابلس، حيفا ويافا، ولكل مكان في البلاد. بالاضافة الى هذا، كان في اللجون مدرسة،

אולי ב-46 או 47, הביאו אצלנו בולוק (זה כמו מחרשה, אבל סוחבים אותו סוסים) וטרקטור בשביל לעבד את האדמה, ועיבדו את כל העמק, מרג׳ אבן עאמר. הביאו גם קומביין, מכונה שכל הזמן זורקת שקים של חיטה. אני עליתי עליו עם אבא. היו תוצאות מדהימות, זה היה משהו גדול. ואנשים אז היו אוהבים אחד את השני, מלוכדים. חיו בלי בעיות, בלי כאב ראש, שום דבר, כולם היו מבסוטים. אם היה אבל, אז כולם עשו אבל, כל הכפר. וכשהיתה שמחה - כולם השתתפו ובאו. היה נעים לחיות. אני זוכר שלמדתי בכתה א׳. אני זוכר את המורה שלי, שכבר נפטר - אחמד אל קטש. הייתי הולך כל הזמן עם האחים הקטנים שלי למעיין, והיינו הולכים עם אבא לשדות. ואני זוכר גם את המוכתאר של א-לג׳ון, קראו לו סעד מחמד, והוא היה האבא של אשתי. אשתו הראשונה נפטרה, הוא התחתן עם מישהי חדשה, ואשתי היא הבת שלו. בשנת 1945 או 1946 הוא הזמין את המושל הבריטי לא-לג׳ון, לבית שלו. היתה אז כוונה של שלטון המנדט להפוך את א-לג׳ון לבירה של האזור, כמו נצרת היום. לכן, חשבו להביא לכפר חשמל, וכמעט סללו כבישים פה. המוכתאר הזמין את המושל בשביל לתמוך בתכנית. לפני שבא המושל, הביאו עצים ושתלו אותם באדמה, עשו ירוק, עשו שמח – בגלל שזה משהו גדול, בא בריטי... והוא בא לשם, ארחו אותו, שחטו לו כבשים. מכל האזור באו אליו מוזמנים.

דוד שלי ובן דודו לחמו ע״י א-לג׳ון. יש מקום פה, שקוראים לו בית רז. אז היו יהודים באים להתקיף מכיוון משמר העמק. באו משם, והדוד שלי לחם כמה מטרים מהם, ונפצע. בן דוד שלו מת שם. זה היה 7-5 ימים לפני שעזבנו את הכפר. היה צבא עיראקי באזור, אבל הוא הגיע רק שבוע לפני שיצאנו מא-לג׳ון. הם עשו שם דַבְּקֶה, שרו ורקדו. עשו חפלה ענקית והתחילו לירות ולרקוד. ואחרי יום העיראקים אומרים שהם הולכים. אנשים שאלו: ״למה אתם לא לוחמים?״ אמרו: ״אין לנו הוראות להלחם, להשאר כאן״. זו הייתה בגידה שלהם. אמרו להם: ״דח׳ילאכֶּ, תנו לנו נשק רק להאבק, תנו לנו משהו״. והם אמרו: ״לא״.... אלה היו ההוראות של עבד אל-כרים קאסם. הוא היה השליט של עיראק, שעשה הפיכה. באותו זמן הוא היה כאן בכפר קאסם, כמפקד צבא. הוא היה לאומי, ונלחם קצת. נורי סעיד, ראש ממשלת עיראק, היה סוכן של הבריטים, והמלך שם היה כמו סמרטוט, בובה. אז עשו כל מני

عيادة للمرضى، مقبرة ومسجد. وكان في اللجون، وما زال عين ماء اسمها عين الحجة. أذكر جيداً حين أحضر سكان اللجون مضخة ماء عام ١٩٤٦ واقاموا خزاناً لتخزين المياه. ومدت شبكة مواسير مياة الى حارات اللجون.

اعتمد اغلب الناس في حياتشهم على الزراعة، زرعو القمح، الذرة والخضراوات. أذكر جيداً حين احضروا عام ١٩٤٦-١٩٤٧ بولوك (محراث كبير تجره الخيول) وتراكتور لحرث اراضي مرج بن عامر. واحضروا حصادة آلية متطورة لدرجة انها كانت تحصد وكانت تخرج اكياس القمح من الجهة الاخرى. لقد ركبت عليها برفقة والدي. وكانت النتائج عجيبة. كان الامر كبيراً جداً. وساعد الناس بعضهم بعضاً، احب بعضهم البعض. لم يكن بينهم سوى المودة والحب. لم نعرف في تلك الايام صراعات ولا مشاكل. كانت اللقاءات مستمرة طيلة الوقت، في الأفراح كان الكل يشارك ويحضر وفي الأتراح كانت كل القرية في حداد وحزن. كانت جميلة تلك الحياة. كانت ممتعة حقاً. أذكر انني درست في الصف الاول. أذكر جيدا مدرسي، احمد القطش، الذي وافته المنية. أذكر اني ذهبت دائماً مع اخوتي ومع اصحابي الى عين الماء، وكنا نذهب مع ابي الى الحقول المزروعة. واذكر جيداً مختار اللجون سعد محمد، والد زوجتي. ماتت زوجته الاولى، تزوج من جديد وزوجتي هي ابنته. المختار دعا الحاكم العسكري البريطاني في سنة ١٩٤٦/١٩٤٧ الى اللجون، الى بيته وذبحت الذبائح لاستقباله. وقد دعي الناس من كل المنطقة لاستقباله. وكان هناك نوايا عند السلطات البريطانية لجعل اللجون عاصمة في المنطقة، مثل وضع الناصرة اليوم. لذلك كان التفكير لوصل اللجون بشبكة الكهرباء، وشق الشوارع وتوسيعها. لقد احضر المختار الحاكم البريطاني لتأييد هذه الخطة. وقبل قدوم الحاكم تم احضار وزرع اشجار خضراء في الكثير من الأماكن. لقد كانت زيارة الحاكم البريطاني حدثاً هاما، مركزيا.

حارب عمي وابن عمه قرب اللجون في مكان يدعى بيت رز، حيث كان يهاجمنا يهود من جهة مشمار هعيمق. في احدى الصدامات جرح عمي واستشهد ابن عمه. كانت هذه المواجهة قبل خمسة او سبعة أيام من تهجيرنا من اللجون. كان هناك جيش عراقي في المنطقة. وقد وصل اسبوعاً واحداً فقط قبل تشريدنا من اللجون. بعد وصولهم احتفلوا بالرقص والدبكات، أقاموا حفلة كبيرة، أطلقوا النار ورقصوا، ثم غادروا

תרגילים בשביל להבריח אותנו הפלסטינים. אמרו לאנשים "לברוח, כי אנחנו אין לנו כוח, ואתם אין לכם כוח." ועוד היה אחד עיראקי שהלך לג'נין, כי אז היהודים באו מעפולה לכבוש את ג'נין. אז הוא אמר: "ואללה, אללהו אכבר, מה זה? זה מסחרה. אין לי כבוד?" אז הוא שואל את האחראים מעליו מה לעשות, והם אומרים לו "תצא". אמר "לאן לצאת?", אמרו לו "תעבור מעל הגשר" (כלומר לירדן). אז הוא אמר להם: "אני אמות פה בפלסטין אבל אני לא אצא". אז הוא התחיל להפציץ, וכל הצבא של היהודים שבא לכבוש, ברח. מתו אולי 50 או 70. הוא עצר אותם, וככה ג'נין נשארה חלק מהגדה...
ההגנה או האצ"ל, לא זוכר מי, ירו מהגבעות לבתים שלנו, וכל הכדורים עברו מעל הראש שלנו. הם כיתרו את א-לג'ון משני צדדים, והתחילו לירות ולהפגיז. לידנו היה כפר בשם אל-מֶנְסִי ובאותו זמן שחטו את האנשים שם. אז אנשים קראו "צאו מפה, יתקיפו את הישוב, ישחטו את האנשים"... אני זוכר שאבא שלי אמר: "אנחנו צריכים לפנות אתכם לזָלֶפֶה" (שהיה כפר קרוב). אנחנו הינו ילדים קטנים. אבא שלי שם אותנו על הסוסים והתחלנו לצאת. היו יריות מעל הראש. אז הלכנו לזלפה. היה לנו חיטה והכל, אז אמרנו: נשב פה. והיו מאות אנשים, מאות. צעירים, ילדים, בנים בנות. לא חזרנו לא-לג'ון מאז.
לפני 3 שנים היתה איזו הגדרה, שא-לג'ון זה שטח לא מופקע. הלכנו ובררנו, וזה מה שאמרו לנו. עשינו אספה של 300 בן אדם, והחלטנו שאנחנו הולכים לבית משפט בשביל לתבוע בחזרה את האדמות. עשינו 2 ישיבות. אחי ג'מאל אחראי על הועד. אז עשו משפט. במשך 2 ישיבות אמרו לנו שאין הפקעות. בישיבה לפני חודש, אמרו שיש החלטה של הפקעה משנת 1952. הראו את זה לשופט. אנחנו חושבים שזה בלגן בשביל לסדר אותנו. אם זה מופקע, אנחנו צריכים ללכת דרך המאבק.

נִיגְ'מֶה מחאמיד (אם מחמד)

בא-לג'ון היו 4 שכונות. כל משפחה ידעה מה חלקת האדמה שלה. לא היו מטרים למדידות, היו עושים את זה ע"י חבלים. היו חבלים בגודל מוכר, וככה חילקו את האדמות. אח"כ קצת התפתחו, היו טרקטורים וקומביין. היתה בא-לג'ון אדמה פורייה ורכה. בחורף היה בוץ, והרגלים היו שוקעות באדמה. הבתים היו עשויים מעץ אורן ואקליפטוס. עשו גם טיט,

المنطقة بعد يوم. سألهم الناس: لماذا لا تحاربون؟ " قالوا ليس عندنا اوامر لنحارب او لنبقى هنا. " هذه كانت خيانتهم. طالبهم الناس بالسلاح وما يملكون من عتاد. رفضوا هذه الطلبات. هذه التعليمات صدرت من قائدهم عبد الكريم قاسم الذي كان موجوداً في حينه في كفر قاسم، الذي اصبح بعد ذلك حاكماً في العراق. الحق يقال لقد كان قومياً وحارب شيئاً ما هنا. ولكن نوري السعيد، رئيس وزراء العراق كان عميلا للاستعمار البريطاني. وكان الملك هناك ممسحة لبريطانيا، دمية. وقد شاركوا هم جميعا في خطط لتشريدنا من ارضنا. لقد قالوا للناس "اهربوا، لانه ليس لنا قوة، وانتم لا تملكون القوة. " رفض هذا التوجه قائد عراقي كان في جنين. فحين هاجمت قوات يهودية من جهة العفولة المدينة قال لقادته: ما هذا، الله اكبر، ما اشاهده هو مسخرة ومهزلة، اليس لنا شرف؟ وعندما سأل المسؤولين عنه ما العمل؟ أجابوه ان عليه الانسحاب عبر نهر الاردن. رفض هذا وقال لهم انه سوف يحارب هنا في فلسطين، وحارب مع مجموعة في جنين وهربت القوات اليهودية المهاجمة مخلفة وراءها حوالي ٥٠ الى ٧٠ قتيلا، وبهذا منع احتلال جنين عام ١٩٤٨. لا اذكر بالضبط فيما إذا كانت الهجانا او الاتسل المنظمة التي هاجمتنا بالنيران من المرتفعات القريبة الى بيوتنا. لكنى اذكر جيدا تطاير الرصاص فوق رؤوسنا. وحاصروا اللجون من جهتين وبدأوا إطلاق النار والمدفعية. قبلها قاموا بارتكاب مجزرة في قرية المنسي ليخلقوا ذعراً في المنطقة. حينها قال الناس: اخرجوا من هنا، سوف يهاجم اليهود القرية ،ويذبحون الناس. اذكر جيدا، أتى أبي وقال يجب ان نخرج الى قرية زلفة القريبة. أحضر عدداً من الخيول والحمير ورحلنا الى زلفة مع قمحنا وزادنا. حين خرجنا، كنا أولادا وكان الرصاص يتطاير فوق رؤوسنا. لن أنسى تلك اللحظات التي اجبرنا به على الرحيل من اللجون. وصلنا الى زلفة ووصل معنا مئات الناس من الأطفال، النساء، الشيوخ و الرجال. قلنا حينها سوف نعود الى اللجون. إلا أننا لم نعد الى اللجون حتى اليوم.
علمنا قبل ثلاث سنوات انه لم يتم مصادرة ارض اللجون في حينه. فحصنا الأمر، وهذا ما سمعناه. اجتمعنا حوالي ٣٠٠ شخص، وقررنا ان نلجأ للقضاء من اجل استعادة أرضنا في اللجون. تم عقد جلستين، وكان أخي، جمال مسئولا عن اللجنة. في جلستين للمحكمة علمنا انه لم تحدث مصادرة للأرض في

וציפו בו את העץ. לא היו מקצועות לעבודה, אבל תודה לאל, היתה לנו אדמה, ואת כל הירקות והיבול מכרנו, עד חיפה. גידלנו שם חצילים, לוביה, במיה, עגבניות. יבול החיטה היה מדהים, בגובה של גבר. והיתה גם טחנת קמח. מישהו אסף כסף, וקנה מכונה שנקראת "בָּבּוֹר", זו מכונה לטחינת החיטה לקמח. נולדו לי בא-לג'ון 5 בנות ובן. בכל בית היו 4 קשתות גדולות. היה מספיק גדול בשביל להכיל את כל המשפחה והילדים. אבל כולם ישנו באותו חדר. בעלי, האחים שלו והילדים שלהם ישנו באותו חדר, בלי מחיצות. אחרי שהעניינים הסתדרו, והיה קצת כסף (קיבלתי מבעלי זהב עותומני ,שנחשב במיוחד אז), אמרתי לבעלי: "אי אפשר להמשיך ככה יותר. יש לנו זהב, המצב טוב, יש אדמה. לך ותבנה בית נפרד". וכל אחד מהאחים בנה בית נפרד. היו לבעלי ואחיו פרות, 8 סוסים, חמורים, 270 ראש צאן, טלאים לשחוט לכיבוד אורחים. לכל סוג בהמה היה המקום שלה, כמו רפת. סבי ובניו גרו באום אל-פחם וכל פעם היו שוכרים אנשים, שיעבדו ויחרשו את האדמה בא-לג'ון. בניו, כשגדלו, אמרו: "בשביל מה לנו לשלם לאנשים שיעבדו את האדמה? אנחנו יכולים לעשות את זה בעצמנו, אז בוא נעבור ונגור שם". אחרי שהיה ישוב קבע, בא מורה מכפר קדום, ליד שכם, ללמד בא-לג'ון. הוא החל במבצע התרמה להקמת בי"ס. האנשים בלג'ון תרמו, אספו את הכסף ובנו בי"ס. זה היה בנין מודרני מאבן טובה מאזור טובאס. בנו בי"ס גדול, אנשי המקצוע של האבן הגיעו לשם. בזמנו לא לימדו את הבנות, כי אסור היה שבנים ובנות יהיו באותה הכיתה. למדו עד כיתה ד', ואח"כ המשיכו באום אל-פחם. הייתה גם מרפאה, והרופא היה משכם.
בזמן הקיץ והקציר, ביום אחד שעבדתי שם, מטוס אחד או שנים באו להפציץ. הוא היה של האנגלים, אולי של היהודים (עדנאן מחאמיד: זה היה כנראה בזמן המרד הערבי של 1936). כי היה ביניהם משהו, שיתוף פעולה, היהודים

שרידים בא-לג'ון   انقاض في اللجون

حينه . وفي شهر تموز ٢٠٠٤ قالوا لنا ان هناك مصادرة للأرض حدثت عام ١٩٥٢ . وقد عرضوا هذه الوثيقة على القاضي . نحن نعتقد ان ما تم تقديمة كان أمرا مزوراً وملفقاً . يريدون به التغطية على سيطرتهم على أرضنا دون أمر مصادرة في حينه . وحتى لو كانت هناك مصادرة فلن نهدأ وسوف نسير في درب النضال من اجل استعادة حقوقنا قصر الزمان ام طال .

نجمة محمد قاسم محاميد (أم محمود)

كان في اللجون أربع حارات . وكل واحد عرف حدوده تماما مع انه لم تكن هناك امتار للقياس بل تم بواسطة حبال . هكذا تم تقسيم الأرض . بعد ذلك حدث تطور . تم شراء تراكتورات، وحصادة . كان في اللجون ارض خصبة جداً وناعمة . كان في الشتاء وحل وكانت أرجلنا تغرق في الطين . كانت البيوت من خشب الكينا والصنوبر واستعمل الطين لتغطية الخشب . لم تكن هناك مجالات عمل سوى فلاحة الارض . وقد صدرنا منتوجها الى مناطق بعيدة حتى حيفا . من بين المحاصيل التي زرعناها: الباذنجان، اللوبيا، الباميا، البندورة، وغل القمح ووصل طوله "طول الزلمة" ، كانت هناك مطحنة قمح، أحد الأشخاص جمع المال من الناس واشترى آلة لطحن القمح وكانت تسمى "البابور" .
أنجبت في اللجون ٥ بنات وولداً واحداً . البيوت كانت كبيرة، أربعة عقد، كي تتسع كل العائلة والأولاد . سكنا أنا وزوجي وأخوته وزوجاتهم وأولادهم في عقد واحد، بدون حواجز . بعد ان تحسنت الحالة، ووفرنا بعض المال (كان لي ذهب عثماني أهداني اياه زوجي، وكان يعتبر خاصاً وغالياً) قلت لزوجي: "لا نستطيع تحمل هذا الوضع . عندنا ذهب، الحال ميسور، عندنا أرض، يجب أن يكون لنا بيت منفصل" ، وقام زوجي ببناء بيوت مستقلة لنا ولإخوته، لكل عائلة بيت . كان لزوجي ولإخوته أبقار، ثمانية خيول، الكثير من الحمير، و٢٧٠ رأس غنم ونعاج . كنا نذبح الكثير من اجل إكرام ضيوفنا . وكان هناك اهتمام بالحيوان حيث كان لكل نوع من الحيوانات مكان خاص في الحظيرة . سكن جدي وابناؤه في ام الفحم وكانوا يستأجرون

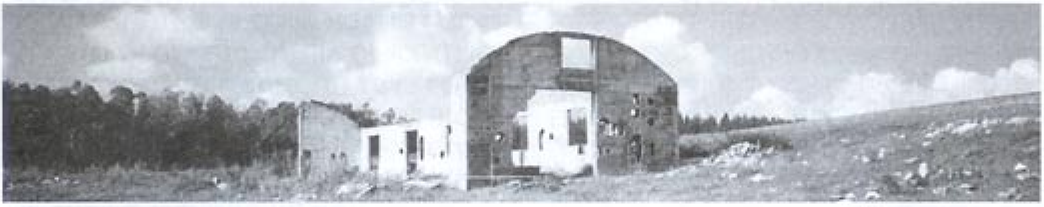

מבנה הרוס באל-לג'ון
مبنى مهدّم في اللجون

לקחו את המקום מהאנגלים. כל כמה ימים היו היהודים מכתרים את הכפר. אבו-דורא היה המפקד הפלסטיני של איזור ג'נין במלחמה. הוא היה מסילֶה, ליד ג'נין. הוא בא אלינו, והציע לצעירים להתנדב למלחמה. המורה משכם אמר לנו: "אל תשתגעו ותעזבו את המקום, אני מציע לכם להרים דגל לבן, אביא לכם בד לבן עם טוש, ותגידו 'אנחנו נכנעים, אנחנו לא הולכים למלחמה'". כיתרו את הכפר במשך שבועיים, וירו כל הזמן מהגבעה הזו אלינו. מפקד יהודי כל הזמן קרא לנו: "תברחו מפה, תעזבו את הכפר, או שנעשה לכם טבח, נהרוג אתכם".
כשאני עוברת ליד לג'ון אני בוכה. מאז שגרשו אותנו מא-לג'ון לא חזרתי אף פעם לבקר. כל פעם שאני הולכת לביה"ח בעפולה, ואני עוברת ליד א-לג'ון, אני בוכה, אני לא יכולה לראות את זה, לא יכולה לחזור לשם. אם הייתי יכולה, הייתי חוזרת לגור שם אפילו באוהל.

מחמוד מחאמיד (אבו מאג'ד)

אני נולדתי בא-לג'ון ב-1931. אנחנו שתי בנות ושלשה אחים. כאן (באום אל-פחם) נולד אחד, ושניים בא-לג'ון. למדתי שם וגם באתי לכאן, לאום אל-פחם, לכיתות גבוהות יותר, היו 6 כיתות. אני למדתי 4 שנים בא-לג'ון, ושנתיים באום אל-פחם. אח"כ בא המצב הזה, שגורשנו. כשלמדתי פה באום אל-פחם הייתי ישן אצל דוד שלי, וכל שבוע הייתי חוזר לא-לג'ון. היו בא-לג'ון 4 משפחות. כל משפחה קיבלה בדיוק רבע מהאדמות שהיו שייכות לפני כן לאום אל-פחם. הגבולות היו בערך עד 4 ק"מ מעפולה, עד ערה, כולל ענין, רומאנה, כפרין, משמר העמק, מוקטע (הקישון). העם שלנו היה ברובו עם של פלאחים - איכרים. היינו מעבדים אדמות. האיכר היהודי היה מקבל תמיכה וסיוע, הערבי לא היה לו שום תומך. לכן תמיד היינו חיים ככה, אבל לא רע. הפלאח החזק היה לו קצת יותר טוב, יש לו קצת פרות, עזים ואדמות. החיים שלו היו טובים, לא רע.

عمالاً لفلاحة الأرض في اللجون. بعد ان كبر الأولاد قرروا الذهاب هم أنفسهم لفلاحة الأرض في اللجون والاستغناء عن العمال. أقاموا بيوتا في اللجون وسكنوا بها. أتى مدرس من قرية قدوم التي تقع قرب مدينة نابلس. بدأ بحملة تبرعات لبناء مدرسة من الحجر. وبنيت مدرسة حديثة من حجر طوباسي بواسطة بنائي حجر مهنيين قدموا من مناطق بعيدة. في حينه لم يعلموا البنت، لأنه كان ممنوعاً أن يتواجد الاولاد مع البنات في نفس الغرفة. كان التدريس في اللجون حتى الصف الرابع بعدها اكملوا الدراسة في ام الفحم. كان في اللجون عيادة، وكان بها طبيب من نابلس.
في احد ايام الصيف، ونحن في الحصيد، قدمت طائرة او طائرتان والقت قنابل. لم نعرف إذا كانت الطائرة بريطانية او يهودية. (عدنان محاميد: يبدو أنها تبلبل مع أحداث ثورة ٣٦). كان هناك تعاون بينهما. وبعدها تسلم اليهود المكان من الانجليز. أذكر جيداً انه كل عدة ايام حاصر اليهود اللجون. كان ابو درة القائد العسكري للقوات الفلسطينية في منطقة جنين. كان من السيلة الحارثية. اتى إلينا وطلب من الشباب الانضمام للحرب. قال لنا المعلم من نابلس: لا تفعلوا واتركوا المكان. انه عمل جنوني." واقترح ان نرفع الرايات البيضاء. وقد احضر لنا الرايات البيضاء كتب عليها نحن مستسلمون، غير مشاركين في الحرب. حاصروا اللجون لمدة اسبوعين، وأطلقو النار طيلة الوقت من التلة القريبة من اللجون وقالوا لنا من بعيد: "اهربو من هنا، اتركو المكان، وإلا فسوف نقتلكم بمذبحة."
منذ طردنا من اللجون لم أعد ولو مرة واحدة إليها. كل مرة اذهب بها الى مستشفى العفولة، وأمر بمحاذاة اللجون أبدأ في البكاء. لا أستطيع تحمل هذا المنظر. لا أستطيع الذهاب الى هناك.
سألتني ان كنت أريد استعادة اللجون؟، لو تتاح لي الفرصة لرجعت الى اللجون لأسكن حتى لو كان في خيمة.

הפלאח היותר חלש חי בקושי. אם היום הפלאח היהודי גם לא מקבל קצבה, הוא לא יוכל לחיות. א-לג'ון הייתה צריכה להתפתח לעיר. כלומר, היה תכנון כזה בזמן האנגלים. עשו אפילו פרויקט לחבר את הכפר למים. בהתאם לתכנית שהיתה לפתח את א-לג'ון, בתודעה של האנשים היה שאום אל-פחם תתרוקן, כי לג'ון זה מקום יותר נחשב, זה דרך חיפה-ג'נין, מקום יותר משגשג. כאן באום אל-פחם היו אולי 2000 איש, היו יורדים למוּשֵירְפֶה, ללג'ון, לזאלפה. ב-48 הכל הלך.

את הנכבה לא עשו רק היהודים, אלא גם האנגלים. בטח היה משהו מתוכנן כאן. את הנכבה הזו תכננו במדויק, ולפי זה הלכו. אנחנו בכפר איבדנו אמון במנהיגים הערבים, כי הם בגדו בנו. אצלנו כל אחד רצה להגן כמה שהוא יכול. לא היה צבא, לא היה סדר. היו קצת עיראקים, כמה בודדים וזהו. קודם היו צריכים לבוא הגנרלים של הצבא של קאואקג'י, צבא ההצלה הערבי: אסמאעיל באשה, וגם טהבק אל האשמי. אבל הם לא באו בסוף. הם היו סוריים. אח"כ חשבתי: למה בא קאוקג'י, ולא באו השניים האלה? בטח לכל אחד יש העקרונות שלו. הכל מתוכנן. שני המפקדים הסורים העליונים קלטו שיש בתכנית של המלחמה הזו קנוניה, ומשהו שלא הולך לשחרר את פלסטין, והעדיפו לא לבוא לכאן להלחם. קאוקג'י היה מן בוגד כזה, גם הוא קלט מה התכנית, כנראה גם קיבל משהו, ופעל לפיה. התכנית הזו בעצם לא היתה מלחמה להגנה על פלסטין. זו הייתה נסיגה לפי סדר מהדרום עד הצפון והחוצה. אמרו שהלוחמים רוצים לשחרר את פלסטינה, לא יודעים כלום המסכנים... אז קאוקג'י עם התותחים הפגיז את משמר העמק. אמרו לו בואו ח'לס, רוצים לשחרר את כל פלסטין. אז דפק כמה תותחים בלילה, ובסוף הלילה הצבא נסוג. בבוקר - אין צבא קאוקג'י. אז אנשים אמרו: "הוי מה קרה? זה ככה מלחמה? כמה פגזים מתותחים, ואיננו בבוקר? ח'לס פלסטינה?" אמרו: "טוב, אח"כ יבואו הצבאות הערביים הרשמיים, וישחררו את פלסטין". אבל אי האמון של הפלסטינים התחיל. ידעו שפלסטינה אבודה, ח'לס. אח"כ, היהודים כבשו את א-לג'ון. בהתחלה השתלטו על תחנת המשטרה של מגידו (איפה שהעתיקות של מגידו), ועל העמק. עדיין לא הגיעו לכפר. היו איזה 5-6 שוטרים בתחנת המשטרה, אז בקלות השתלטו עליה. אלה היו שוטרים ערבים שעבדו תחת האנגלים. האנגלים הפקירו את תחנת המשטרה.

محمود محمد قاسم محاميد (أبو ماجد)

ولدت في اللجون عام ١٩٣١ وكان لي أختان وثلاثة أخوة. هنا في ام الفحم ولد واحد واثنان باللجون. درست في اللجون حتى الصف الرابع وقدمت الى أم الفحم لتكملة دراستي حتى الصف السادس، هنا علّـموا حتى الصف السادس. بعد ذلك أتت علينا المصاعب، وطردنا من أرضنا. حين درست في ام الفحم كنت انام عند عمي، وكنت أعود الى اللجون كل أسبوع. سكن في اللجون أربع حمائل. وكل حمولة حصلت على ربع الأراضي، التي كانت تابعة لهم وهم في ام الفحم. وصلت حدود أراضينا حتى أربعة كيلومتر من العفولة، حتى عارة، عنين، رمانة، الكفرين، حتى نهر المقطع. كنا في اغلبنا فلاحين، نفلح الأرض ونعتاش من وراء ذلك. ولم نحصل على أي دعم مقابل الدعم الذي حصل عليه الفلاح اليهودي. كان هناك فلاحون ميسوري الحال، امتلكوا المواشي والأراضي، وكان فلاحون يعيشون في ظروف صعبة.

كان هناك تخطيط زمن الإنجليز لتطوير اللجون لتصبح مدينة. أقاموا شبكة مياه في البلد. وتحدث الناس في ام الفحم عن إمكانية اخلاء ام الفحم من سكانها الى اللجون لأنها تقع في مكان استراتيجي، مفترق طرق، من حيفا الى جنين وعلى الطريق الموصلة بين شمال البلاد وجنوبها. سكن في ام الفحم حوالي٢٠٠٠ شخص وانتقل منهم ناس الى اللجون ومشيرفة وزلفة عام ٤٨ خسرنا كل شيء.

نكبة ١٩٤٨ لم يصنعها فقط اليهود بل الإنجليز أيضا. تم تنفيذها بعد تخطيط دقيق. نحن فقدنا الثقة بالزعماء العرب، لأنهم خانونا. من جهتنا حاول كل واحد منا الدفاع عن بلده قدر المستطاع. لم يكن جيش، لم يكن نظام وانضباط، كان العديد من الجند العراقيين الأفراد. قبل هذا كان يجب ان يصل جنرالات من جيش الانقاذ مثل السوريين اسماعيل باشا، وطهمك الهاشمي، لكن لم يأتيا. سألت نفسي لماذا أتى القاوقجي ولم يأتيا هما؟. من المؤكد ان لكل واحد مبادئه. كان كل شيء مخططاً. أدرك الضباط السوريون وجود مؤامرة وتقاعس عن تحرير فلسطين، وفضلوا عدم القدوم الى هنا ليحاربا. كان قوقجي خائناً. هو نفسه عرف الخطة كاملة، يبدو انه قبض المال مقابل عدم قيامه بالحرب، وسار وفق الخطة المدبرة.

لم تكن الخطة حرباً للدفاع عن فلسطين، بل كانت خطة انسحاب من الشمال ومن الوسط ومن الجنوب. قالوا

אבא שלי היה מאמין שכן צריכים לבוא הצבאות, ושצריך להלחם. הדוד שלי, שהייתי עובד איתו בחקלאות, היה אדם פיקח: "מה אתה חושב כמו אביך? שישחררו את פלסטינה? פלסטינה מכורה! אתה גם כן הולך לחזית מחמוד? אתם רוצים להשאיר אותי לבד? פלסטינה מכורה מחמוד! מה אתם משוגעים אתם? מה אתם ככה חושבים, שאתם תחזרו? אל תלך! אני אשאר לבד מכל המשפחה!". והיו האבא והדוד יחד, כאילו בבית אחד, והיינו אוכלים ביחד. הדוד היה פיקח באמת, הוא ידע שזה היה מכור. מגידו היתה כבר כבושה. ואז באו העירקים מהצבא הרשמי העיראקי, כמה עשרות, וגייסו גם כמה עשרות פה, אבל מה, האמון הזה... כבר ידעו האנשים אין, איפה הצבא? צריך להיות אלפים, לא ככה סתם, צריך להיות טנקים. התחילו התותחים. אני הייתי גם כן בחזית, לא היה אכפת לי, בחור צעיר. אבא שלי לא נתן לי את הרובה. אמר: "אני רוצה ללכת, למות. זה טוב לי". באמת היה גיבור. אבל הדוד היה פיקח. מה שאמר – היה בדיוק. איפה הפגזים של העיראקים נופלים? נופלים על לוחמים שלנו! אף פגז לא נפל על הבונקרים שלהם, של היהודים. ראינו שגם כשאמרנו לתותחנים לכוון את הפגזים 50 מטר שמאלה, ימינה, קדימה, אחורה, בכל זאת הפגזים נפלו עלינו. אבא שלי בחזית ידע שיש משהו מסריח. הם לא באים לשחרר. למה? הפגזים נופלים עלינו ולא עליהם. הבחורים הצעירים, בני הדודים מכל המשפחות, עכשיו אחרי התותחים רצו להתקיף, ללכת לבונקרים. אבא שלי אמר להם: "בחורים, אתם יודעים שאני רוצה למות ולא אכפת לי, אבל זה חבל על כל אחד שילך עכשיו. התותחים לא פגעו בשום בונקר ובשום כלום. איפה נלך? נלך שיהרגו אתכם?". הלכו, נהרגו כמה אחדים ונפצעו כמה אחדים, וחזרו אמרו ח'לס, עכשיו אין... ואחרי כמה זמן, אנשים של א-לג'ון

إن المقاتلين قدموا لتحرير فلسطين. لم يعرفوا أي شيء هؤلاء المساكين. كل ما عملوه ان قام القوقجي بقصف مدفعي لمشمار هعيمق. قالوا له تعال نحرر فلسطين، وهذا يكفي. أطلق العديد من القنابل المدفعية وانسحبت قواته في الليل. لم يكن في الصباح أي قوات للقوقجي. قالوا ان هذا يكفي يا فلسطين وسوف تأتي الجيوش العربية لتحرير فلسطين. هذا خلق حالة من عدم الثقة عند الفلسطينيين. وقد عرفوا على اثر هذا ان فلسطين قد سقطت. بعدها قام اليهود واحتلوا اللجون. في البداية سيطروا على مركز الشرطة الذي كان يقع في طرف القرية قرب الآثار القديمة. لم يصلوا القرية بعد. وكان في محطة الشرطة ٥-٦ رجال شرطة من العرب كانوا يعملون في خدمة الإنجليز. الإنجليز تركوا مركز الشرطة فسيطر عليه اليهود بسهولة. آمن والدي ان الجيوش العربية الرسمية يجب ان تصل، عليها ان تحارب. عمي، الذي كنت اشتغل عنده في الزراعة كان حكيماً: "هل تفكر مثل والدك. سوف يحررون فلسطين؟ لقد باعوا فلسطين. هل انت ذاهب يا محمود الى الجبهة؟ هل تريدون إبقائي وحيداً هنا؟ فلسطين قد تم بيعها يا محمود. هل انتم مجانين. لا تذهب، إذا ذهبت فسوف أبقى الوحيد من العائلة". سكن عمي ووالدي وعائلتاهما في بيت واحد. كانت الحياة مشتركة. كان عمي حكيما حقاً. عرف منذ البداية ان فلسطين قد تم بيعها. في تلك الأيام كان قد تم احتلال اللجون. في هذه الأيام قدم الجيش العراقي، عشرات من الجنود واستطاعوا تجنيد عشرات من اللجون. مع هذا لم يكن هناك أي ثقة. كان يجب ان يأتي الجيش بالآلاف وليس بالعشرات، وكان يجب ان تكون هناك دبابات. رفض أبي إعطائي البندقية قائلاً انه يريد ان يقاتل بنفسه. لقد كان بطلاً. وكان عمي ذكياً. لقد حدث ما توقع. بدل ان يقصف الجيش العراقي المواقع اليهودية قام بقصف مواقعنا. وعرف والدي الذي كان في الجبهة ان هناك رائحة

שרידי הכפר أنقاض القرية

עזבו לזלפה. אבל מה, האנשים האלה שהלכו לצד מזרח, עליהם לא היו יריות. שילכו, העיקר שילכו... היהודים הצליחו לכבוש חלק מהכפר, שכונת אגבריה, וכל השאר ניהלו את החיים שלהם, אפשרו להם. אנחנו יצאנו משם לזלפה, וגם לטייבה (לא במשולש), זאת שעל גבול רומאנה. אח"כ באנו לכאן לאום אל-פחם. שנה אחת חיינו בחוץ, איפה שהיו הזיתים שלנו. לא היו בתים שם. והיתה עוד תקווה שנחזור לא-לג'ון. את הכפר הרסו ב1949-. אני הייתי עוד הולך עם בחורים לכפר, איפה שהיה לנו חיטה, והיינו לוקחים ומביאים מהבתים שלנו את הדברים לכאן, בהסתננות.
התברר שאיפה הבתים שלנו, שהיו מחאג'נה, ג'בארין, מחאמיד - לא הפקיעו אותם. המדינה רוצה שיפקיעו את זה. אנחנו התנגדנו, ועכשיו יש משפט. ארגון עדאלה עומד איתנו בזה. שכונת אגבריה חתמו שמכרו, חלק קיבלו פיצוי. יש הרבה שלא יודעים.
אני עדיין חוזר לבקר בא-לג'ון. הסבתא שלי שם בבית קברות. ולחזור לשם? בטח. תראה, היום אנחנו נאבקים, אבל מה אומרים? עד שיהיה שלום. הבחורים אומרים שרוצים את האדמות שלנו בתור אזרחים במדינת ישראל, מגיע לנו הזכויות שלנו. חלק אומרים זה קשור בשלום. אם יהיה שלום, אז נלך לבתי המשפט. עכשיו בתי משפט לא שווה כלום. נחכה לשלום, אח"כ נדרוש את הזכויות שלנו.

נג'יב ס'אדק ג'אברין

לאנשי אום אל-פחם היו 47,750 דונם בעמק. והיו שכנים יהודים בעפולה, וכשהיינו שם ועבדנו את האדמה שם, כל הזמן כיבדנו את השכנים היהודים בעפולה, הם היו המיעוט ואנחנו הרוב. שמרנו על הגבול של האדמה. כל אחד ידע בדיוק איפה הגבול שלו. הגבולות של האדמה שלנו הגיעו עד לשדה התעופה הצבאי ליד נהלל. היה שדה התעופה של עפולה שישב על חלק מהאדמות שלנו - האנגלים שכרו את האדמות האלה מאנשי א-לג'ון. העמק היה ירוק גם בקיץ וגם בחורף. אבא שלי נסע לחיפה, וקנה טרקטור עם מחרשה, אחת עם 2 יתדות ואחת עם 7, כל אחת למטרה אחרת, עם עגלה וקומביין לקציר. אבל כמובן הפסדנו הכל כי גורשנו משם. בקיץ היינו זורעים 8-10 דונם ירקות. מכרנו את הירקות בחיפה. זה היה כמו מכירה פומבית, היו מתמקחים על המחיר. הצלחנו למכור ב-130 אגורות את השק שלנו. מכרנו סוסים וקיבלנו כסף, וגם

مؤامرة كريهة بدأ يشمها سكان اللجون. لم تأت القوات العربية لتحريرنا وإنما لقصفنا نحن. وتجمع الشباب من مختلف العائلات، خلف المدافع لبدء الهجوم. قال لهم والدي لا تذهبوا لان هذه المدافع توجه نيرانها علينا. ذهب قسم منهم، ولم يسمع كلام والدي. مات قسم وجرح قسم آخر. وبعد ان عادو تيقنوا ان الأمر قد انتهى. وبعدها غادر سكاناللجون الى قرية زلفة المجاورة. وقد وجه اليهود النيران على الناس من الغرب ولم يطلقوا النار على كل من توجه نحو الشرق. خرج قسم منا الى زلفة، قسم آخر خرج الى الطيبة (الى جانب ام الفحم) وقسم سافر الى رمانة. وبعد سنة عدنا الى ام الفحم. وكان حلمنا ان نعود الى اللجون. لقد هدموا اللجون عام ١٩٤٩. وكنا نتسلل مع العديد من الشباب الى اللجون والى الأرض التي طالما زرعناها حقولا من القمح وكنا نحضر أغراضاً من بيوتنا المهجرة. تبين بعد ذلك ان هناك ثلاث حارات، محاجنة، جبارين ومحاميد لم يتم مصادرتها. وقّع قسم من سكان حارة اغبارية على بيع حارتهم. وحصل قسم على تعويضات. وقسم اخر، وهم كثيرون، لا يعرفون بهذا الأمر. أنا شخصيا ما زلت مداوماً على زيارة اللجون. قبر جدتي اعرفه جيداً. تسأل هل سوف نرجع الى اللجون؟. طبعاً. سوف نرجع الى هناك يوما من الأيام. نكافح اليوم، ويقولون علينا الانتظار حتى يأتي السلام. يقول شبابنا ممن ولدوا بعد إقامة دولة اسرائيل إنه يجب إعادة أراضينا بصفتنا مواطنين في دولة اسرائيل. هذه حقوق لنا ويجب إعادتها لنا. قسم اخر يقول ان الأمر مرتبط بالسلام. وحين يأتي السلام سوف نلجأ للقضاء من اجل استرداد حقوقنا. في الظروف الحالية هذه الإمكانية غير واردة. سوف ننتظر السلام وبعدها سنطالب بحقوقنا.

نجيب صادق جبارين:

لاهالي ام الفحم ٤٧.٧٥٠ دونم في المرج. وكان جيران يهود في العفولة، عندما كنا هناك وعملنا في الارض، دائما كنا نحترم جيراننا اليهود في العفولة، وقد كانوا هم الاقلية ونحن الاغلبية. حافظنا على حدود الارض، كل واحد عرف اين حدوده. وصلت حدود اراضينا الى المطار العسكري قرب نهلال. كان مطار العفولة على قسم من اراضينا، استأجر الانجليز هذه الاراضي من اهالي اللجون. كان المرج اخضر في الشتاء والصيف، سافر والدي الى حيفا، حيث اشترى

תירס מיוחד, תירס גרמני. היינו אלופים וראשונים בתירס. היבול של התירס היה כל-כך גבוה, שעמדו 2 האחים שלי משני צדדים, ובקושי ראו אחד את השני. היו תחרויות וקנאה ביבולים בין השכנים. למרות שאנחנו הפקנו יותר יבול, אהבנו וכיבדנו אחד את השני. היו לנו בלג׳ון 16 קוי אוטובוס. לג׳נין, לחיפה, לטול-כרם. חברת ההסעות היתה שייכת לכמה אנשים בכפר. הייתה גם משפחה נוצרית אחת בא-לג׳ון.

היהודים של עפולה בגדו בנו ב-1948, למרות השכנות הטובה שהיתה, והצטרפו למלחמה. בעזרת האנגלים, כבשו את אדמת א-לג׳ון. הם כל הזמן התכוונו לכבוש את א-לג׳ון. התכנית הייתה לחסום את הדרך שלנו להגיע לאדמות שלנו. בהתחלה הם כבשו את תחנת המשטרה, ואת הגבעה שלידה, ועוד גבעה יותר גבוהה, ובעצם כיתרו מצפון את אדמות א-לג׳ון. היו כ-150 איש שהתנדבו להלחם מאזור אום אל-פחם. לכל 3 אנשים היה ברן אחד, והיו גם מקלעים. אני זוכר שפעם עליתי על אחת הגבעות, שמה דרהמה. שם היה אחד מאנשינו הלוחמים, שישן במוצב שלו, ובאתי כדי לקחת את הרובה שלי (היו לי שני רובים). היהודים ראו אותנו שם על הגבעה, והפגיזו אותנו במרגמות מסוג ״האון״. אחד הפגזים נפל על האיש שישן שם, והוא נהרג במקום. אנחנו לא נהגנו לירות לעברם, אבל הם, כל פעם שהרגישו שמישהו שם קרוב שאפשר להפגיז אותו - הפגיזו אותו. חלק מהאנשים פחדו להגיע לאדמות שלהם, כי כל הזמן ירו לעברם. כשכבשו את השכונה של אגברייה, כבשו בעצם את אחד הבתים של האיש החזק שם, חואז א-סאאף, איש עשיר מאד. אחרי שכבשו את הבית שלו, כל הסביבה ברחה. שאר המשפחות - מחאמיד וג׳בארין נשארו באדמה שלהם, והמשיכו לעבד ולקצור את היבול. אבל היו מתוכם כמה אנשים, ששיתפו פעולה עם הצד היהודי, משת״פים. אנשים מתוכנו שרצו להראות שהם משתפים פעולה, שאלו את היהודים ״למה הם נשארים פה?״, והציעו להם: ״תעשו משהו כדי לגרש אותם״. אז הפגיזו אותנו היהודים בתותחי ״האון״, ושרפו לנו את היבול, את החיטה. אח״כ הרסו את הבתים. ב-1949 הרסו את הבית שלנו, השרידים שלו עדיין שם. היה לי תקווה שנשאר שם, אז השארתי שם את התבן של הבהמות. מדי פעם אני עוד חוזר לשם, ומדריך את האנשים. אשתי אמרה, אני מוכנה לחזור לשם באוהל. חביבי, אני אמות בא-לג׳ון.

تراكتور ومحراث، واحد بسبعة اسنان واخر باثنان، كل واحدة لغرض مختلف، مع عربة و"كومبيين" للحصاد. لكن بالطبع لقد خسرنا كل شيء لاننا طردنا من اللجون. في الصيف كنا نزرع ٨-١٠ دونمات خضار. بعنا الخضروات في حيفا. لقد كان البيع كالمزاد العلني، كانوا يراوغون في الاسعار. نجحنا ببيع غلتنا بـ ١٣٠ ليرة. بعنا احصنة وقبضنا المال، وذرة خاصة، ذرة المانية. كنا الافضل والسباقين في الذرة. كان موسم الذرة كبير، وقف اخواي على جانبي، وبالكاد رأى احدهم الآخر. كان هناك تحد وغيرة بالنسبة للمحاصيل بين الجيران. رغم اننا جنينا اكبر المحاصيل، احببنا واحترمنا بعضنا البعض. كان لدينا في اللجون ١٦ خط باص. الى جنين، حيفا وطولكرم. شركة الباصات كانت تتبع لبعض الاشخاص من القرية. كانت في اللجون عئلة مسيحية واحدة.

يهود العفولة غدروا بنا، خانونا في العام ١٩٤٨، رغم الجيرة الطيبة التي كانت، انضموا للحرب، واحتلوا اراضي اللجون بمساعدة الانجليز. لقد كان في نيتهم احتلال اللجون طيلة الوقت. لقد كانت الخطة منعنا من الوصول الى اراضينا. في البداية احتلوا محطة الشرطة، والتلة القريبة منها، واخرى اعلى منها، وحاصروا اراضي اللجون من الشمال. كان نحو ١٥٠ شخص من منطقة ام الفحم تطوعوا للمقاومة. لكل ٣ اشخاص كان برن (سلاح) واحد، وكان ايضاً بنادق. اذكر انني صعدت الى احدى التلال ذات مرة، وتدعى الدرهمة. وكان هناك احد مقاتلينا، نام في موقعه، وقد جئت لاخذ احدى بنادقي، حيث كان لدي اثنتان، رآنا اليهود على التلة، واطلقوا علينا صواريخ "هاون"، وسقط احد الصواريخ على الرجل الذي نام هناك، وقتل على الفور. لم نكن نطلق النار عليهم، لكنهم في كل مرة رأوا احداً يمكن اصابته، اطلقوا النار عليه. قسم من الناس لم يتجرأوا على الذهاب الى اراضيهم، لانهم اطلقوا عليهم النار.

عندما احتلوا حي الاغبارية، احتلوا احد البيوت التي تعود الى اقوى الاشخاص هناك، خواز عساف، رجل غني جداً. بعد ان احتلوا بيته، هربت كل المنطقة. باقي العائلات- محاميد وجبارين بقوا في اراضيهم، واستمروا بالعمل في الارض والحصاد. ولكن كان من بينهم، بعض الاشخاص اللذين تعاونوا مع اليهود، عملاء. ناس منا ارادوا اظهار انهم عملاء، سألوا اليهود، لماذا هم يبقون هنا؟ واقترحوا عليهم: اعملوا شيئاً لكي تطردوهم. واطلق اليهود علينا صواريخ

זיאד מחאג'ינה (אבו טארק)

מה שזכור לי מא-לג'ון זה שאנחנו בין האנשים, שהיו להם הרבה אדמות. המשפחה שלי, טמיש, היתה מאד אמידה. היה להם החלק הגדול ביותר ממשפחת מחאג'ינה, 70% מהאדמה. היתה תקופה בזמן שהתחילו לבנות את א-לג'ון, והיה בית של המשפחה שלנו, שקנו אותו מסרג' אחד. בית שהיה מאבן, ועד היום אנחנו הולכים לחפש את היסודות, בקושי יש. זה היה בית ענק. בתקופה ההיא התבססנו והתחילו לעבד את האדמות. היה לנו תבואה וחקלאות בשפע, עד כדי כך שהיו עובדים אצלנו משפחת עתאבה, שהיום הם אנשים מאד אמידים בג'נין. אני זוכר אחד מהם, שהיום יש לו חנות נעליים בג'נין. הוא היה נוסע, עבד אצלנו בתור שכיר בחיטה, היה מרכיב אותי על לוח כזה, ומסתובב איתי, על אבן, לפני שהזמינו קומביין. היינו מעמיסים את הירקות האלה, ונוסעים לחיפה למכור. אני זוכר שהיה לנו שדה אבטיחים, זה התחיל מקיבוץ מגידו של היום עד המעיין, עין אל-חג'ה. והיתה סוכה עם שתי קומות. אני זוכר שהייתי עולה לקומה השניה, והיו רואים את הכל מלא אבטיחים. הבריחה הראשונה הייתה ב-46-45. זו היתה בריחה שאחריה חזרנו. אישה אחת שנפטרה

هاون، واحرقوا لنا المحاصيل، والقمح. بعدها دمروا البيوت. في سنة ١٩٤٩ دمروا بيتنا، اثاره مازالت هناك. كان عندي امل ان نبقى هناك، فابقيت تبن البهائم هناك. اعود الى هناك من حين لآخر، وارشد الناس. زوجتي قالت، انا مستعدة للعودة الى هناك بخيمة. حبيبي انا ساموت في اللجون.

زياد محاجنة (ابو طارق):

ما اتذكره من اللجون هو اننا من بين الذين لديهم اراض كثيرة. عائلتي، طميش، كانت عائلة غنية. كان لديهم القسم الاكبر من عائلة محاجنة، ٧٠٪ من الارض. في فترة بناء اللجون، كان بيت كبير لعائلتنا، اشتروه من (سرج). بيت من حجر، وحتى اليوم نذهب للبحث عن الاساسات، بالكاد نجد اثار. كان ببيت كبير جداً. في تلك الفترة بدأنا نستقر مالياً ونفلح الارض. كان لنا محاصيل وافرة، حتى انه كانت تعمل لدنا عائلة عتابا، الذين يعتبرون اليوم اشخاص متمكنين مالياً في جنين. انا اتذكر احدهم، اليوم يملك دكاناً لبيع الاحذية في جنين. كان يسافر، يعمل اجيراً لدينا، كان يضعني على " لوح الدراس" ويدورني على حجر، قبل ان يكون هناك حصادة (كومبين). كنا نجمع الخضراوات

לפני כמה שנים בגיל 78-80, כל פעם שפגשה אותי ברחוב, היתה אומרת לי: "בזכותי אתה חי, כי ההורים שלך שכחו אותך ואני שמעתי בכי". היא היתה שכנה שלנו. את הבריחה ההיא אני לא זוכר, הייתי קטן מדי. אבל יש דברים שאני לעולם לא אשכח. בבריחה השניה אני וסאמי ישבנו על פרד, לא סוס, מאחורי הגב של הדוד זוהדי. חיבבנו אותו. ואז באנו לבתים באום אל-פחם. כל הימים שגרנו בא-לג'ון, הזנחנו את הבתים האלה. לא חשבנו עליהם, נתנו אותם לאנשים עניים שיגורו בהם. העתיד היה שם בא-לג'ון. אנחנו נשארנו בלי אדמות בכלל כאן באום אל-פחם. את הבית שלנו נתנו גם כן לאיזו משפחה, וכשחזרנו אמרנו: "רבותי מה נעשה? לאן נלך עכשיו? תנו לנו לישון כאן". אמרו "נו, לאיזה יומיים שלושה". היה שם בית מאבן וטין. עלינו לישון על הגג. ישנו שם 3 משפחות, דוד שלי, אבא שלי ואנחנו, ועוד דוד אחד. אני זוכר שלקחו ח'וביזה עם בצל אחד, ועשו באיזו מחבת, ואכלנו ארוחה. את הטעם שלה אני לא אשכח. ישנו שלושה לילות על הגג, עד שהואילו ופינו לנו את המקום הזה, ואז נשארנו כאן. אפילו האדמות - האדמה הזו שאני נמצא בה היום, קניתי אותה. מי שבנה עליה היה דוד שלי. הוא סיפר לי שהסבא שלי נתן את הקטע הזה מתנה לאחד האנשים פה באום אל-פחם, ואני קניתי את זה ממנו בחזרה. כשהתחלנו לחפור פה את היסודות, אמר לי הבנאי: "אתה יודע של מי החלקה הזאת? זה של סבך, שנתן אותה בתור מתנה לחתונה של מישהו". לא חשבו...

בלג'ון קראו לכל אחד בשמו, אבל באום אל-פחם, כשסידרו (בתקופת הממשל הצבאי) תעודות זהות, אז שאלו: "אתה גר בשכונה הזאת? אז אתה מחאמיד". הרבה משפחות שבאו לגור כאן (כמו אבו ראאד, אבו שאקרה) היה להם יותר קל לרשום מחאג'נה, ג'בארין, מחאמיד, אגבריה. והיום הרבה משפחות חוזרות לשם המקורי - כי אתה שולח מכתב מת"א למחמוד מחאג'נה באום אל-פחם ויש 5000 כאלה...

פעם בביקור בסוריה ישבנו בבית מלון, בלובי, ואז ריאד אניס העו"ד אומר לי: "זיאד, תציג את עצמך לפני האנשים בשלושת השמות שלך". כלומר זיאד אמין מחאג'נה. ואז החאלבים האלה, הדרוזים, השייח'ים, אמרו שעד היום יש איזה בוסתן שנמצא בחלב, ונקרא ע"ש מחג'אן, זה סבא שלי. יש שמועה שזה שייך לדרוזים. היה איזה דרוזי אחד שברח עם איזו

ونذهب الى حيفا لنبيعها هناك . اذكر انه كان لدينا مقثاة بطيخ ، تبدأ من ما يسمى كيبوتس مجيدو اليوم الى نبعة عين الحجة . وكان فيها عريشة من طابقين . اذكر اني كنت اصعد الى الطابق الثاني ، نرى البطيخ يملأ الارض على مد النظر .

الهجرة الاولى كانت في ٤٥-٤٦ ، وكانت هذه هجرة رجعنا من بعدها ، احدى النساء التي توفت قبل عدة سنوات عن جيل ٧٨-٨٠ ، في كل مرة كانت تشاهدني في الشارع كانت تقول لي : "بفضلي انت حي ، اهلك نسيوك في البيت ، وانا سمعت بكاء" . كانت جاتنا ، تلك الهجرة ، انا لا اذكرها ، كنت ما ازال صغيراً . لكن هناك اشياء لا يمكن ان انساها ابداً . في الهجرة الثانية انا وسامي ، ركبنا على البغل من خلف العم زهدي ، احبيناه كثيراً . ذهبنا الى بيوتنا في ام الفحم ، طوال كل الوقت الذي سكنا في اللجون ، اهملنا هذه البيوت . لم نفكر بهم ، اعطيناهم لاشخاص فقراء ليسكنوا فيهم . المستقبل كان في اللجون ، بقينا بدون اراضي في ام الفحم . اعطينا بيتنا لاحدى العائلات ، وعندما عدنا ، قلنا : ماذا سنفعل ، الى اين سنذهب الآن ، دعونا ننام هنا" فقالوا لعدة ايام فقط . كان بيت من حجر وطين ، وذهبنا لننام على السطح . ثلاث عائلات . عمي وابي وعمي الثاني . اذكر انهم حضروا لنا خبيزة مع بصل . لن انسى طعمها . نمنا ثلاثة ايام على السطح ، حتى اخلوا لنا البيت . وبقينا هنا . حتى الاراضي ، هذه الارض التي اسكن فيها اليوم ، اشتريتها ، واخبرني عمي ان جدي كان قد اعطاها لاحد الاشخاص من ام الفحم ، وانا اشتريتها منه . عندما بدأن بحفر الاساسات ، قال لي البنا : " هل تعلم لمن هذه الارض؟ انها لجدك ، حيث كان قد اهداها الى احد الشخاص بمناسبة زواجه " . لا يهم . .

في اللجون نادوا كل واحد باسمه ، لكن في ام الفحم ، عندما جردوا الاسماء (في فترة الحكم العسكري) لاعطائنا هويات ، سألوا : "انت تسكن في هذا الحي ، اذاً انت محاميد" . الكثير من العائلات التي جائت لتسكن هنا (مثل ابو رعد ، ابو شقرة) كان اسهل بالنسبة لهم ان يسجلوا محاجنة ، جبارين ، محاميد او اغبارية . واليوم الكثصير من العائلات تعود الى الاسم الاصلي . لانه عندما تصل رسالة من تل ابيب لمحمود محاجنة من ام الفحم ، يوجد ٥٠٠٠ شخص بهذا الاسم . . . .

ذات مرة اثناء زيارتنا الى سوريا ، جلسنا في قاعة الدخول ، واذا برياض الانيس المحامي ، يقول لي : "عرف نفسك بالاشخاص باسمك الثلاثي" . اي زياد

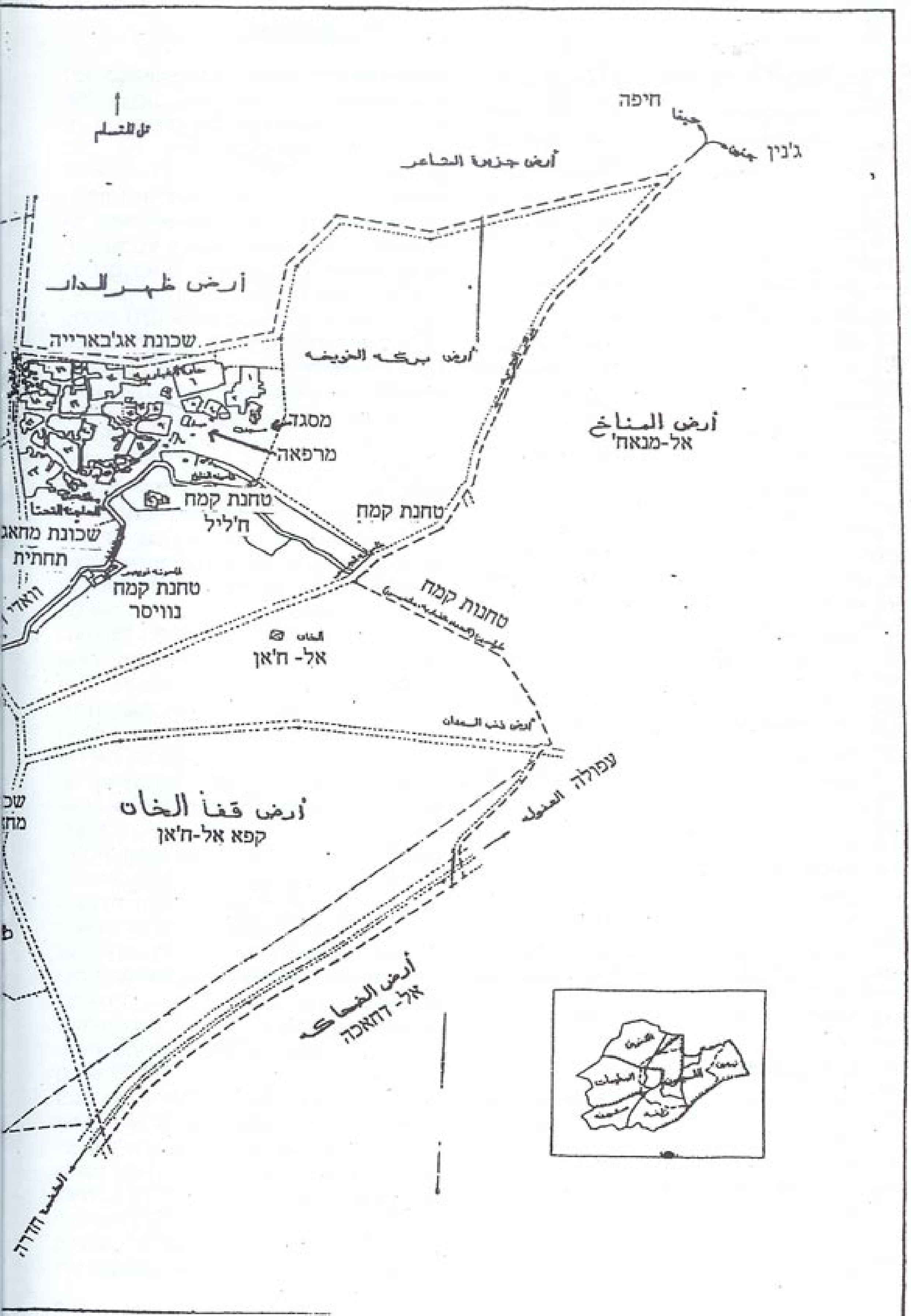

حيفا
חיפה
ג'נין
أرض ظهر الدار
שכונת אג'בארייה
מסגד
מרפאה
أرض المناخ
אל-מנאח'
טחנת קמח
טחנת קמח
ח'ליל
שכונת מחאג
תחתית
טחנת קמח
נוויסר
טחנות קמח
אל- ח'אן
עפולה
أرض قفا الخان
קפא אל-ח'אן
אל- דחאכה
חדרה

قائمة بأسماء سكان اللجون

المحاميد والجبارين

الغبارية والمحاجنة التحتا

المحاجنة الفوقا

רשימת תושבי אל-לג'ון

אל-לג'ון 1948

اللجون ١٩٤٨

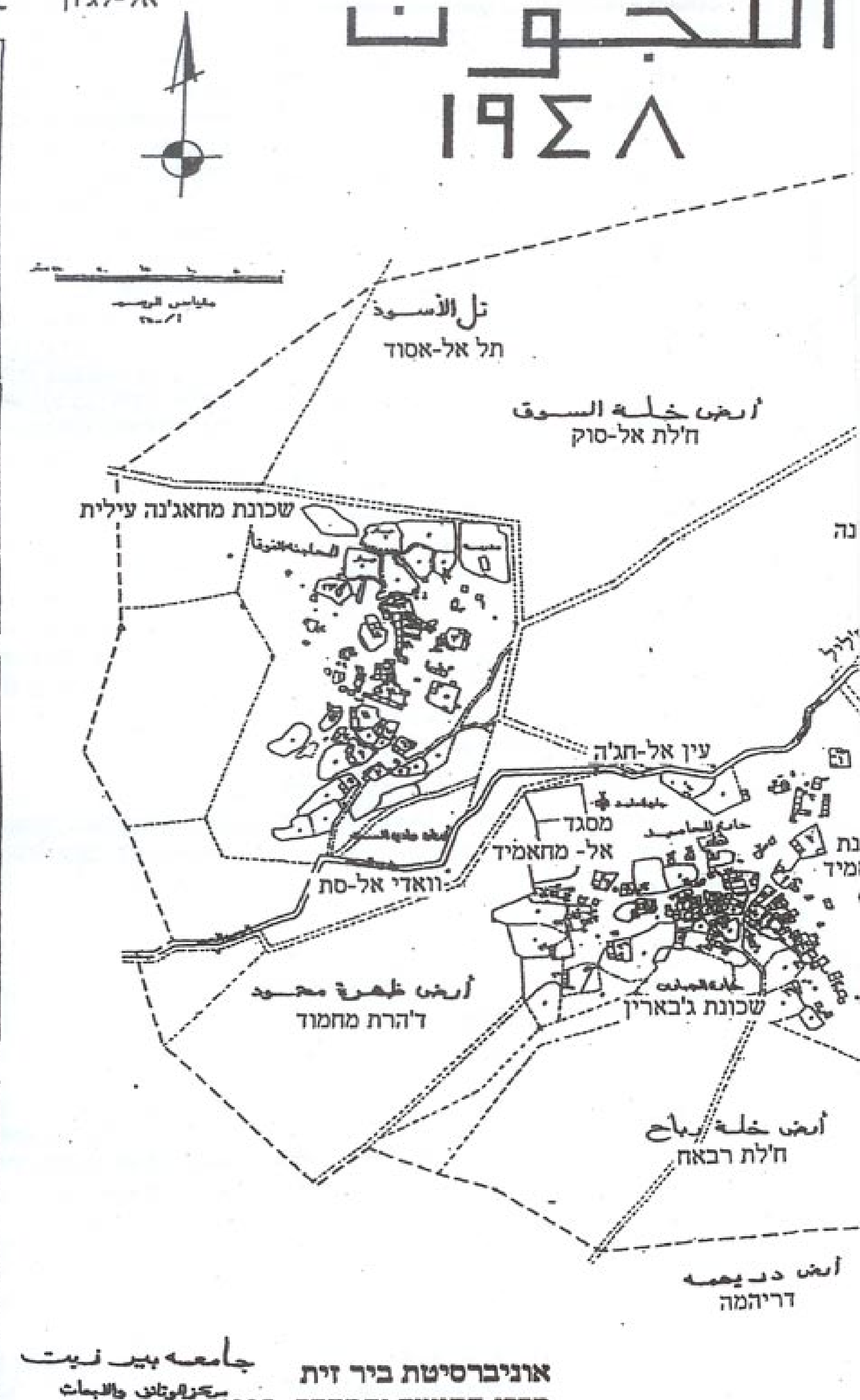

جامعة بير زيت
مركز الوثائق والابحاث ١٩٨٧

אוניברסיטת ביר זית
מרכז התיעוד והמחקר- 1987

בחורה, וסבא שלי מחג'אן בזמנו הגן עליו. כשבאו הדרוזים, חיפשו אותו ורצו לרצוח אותו, אמר להם: "הוא אצלנו". אז כשרצו לרצוח את סבא שלי, הוא אמר להם "רגע. אני הגנתי על הכבוד שלכם, כי אם הבחור היה בורח הלאה (הוא בא קודם כל לשפרעם ולכל האזור) כל אחד היה פוחד מכם, ולא היה נותן לו מחסה, וככה הוא היה הולך הלאה, ומספר לכולם את הסיפור, עושה לכם פדיחה. אני אמרתי שישאר אצלי. שיהרגו אותי, אבל אני לא רוצה שילך אח"כ גם דרומה, לטירה, לטייבה, לבקה ויעשה לכם פשלות, ויספר עליכם שכאילו חטף בת וכו'. אני הגנתי עליו עד פה, נקודה. עכשיו אתם רוצים להרוג אותי? בבקשה. ומה עוד? אני בדקתי, והוא עוד לא נגע בבחורה". אז הם חשבו ואמרו: "ואללה הבנאדם הזה הציל את הכבוד של הדרוזים". ואז בדקו שהכל בסדר, חזרו, והחליטו - הזוג מתחתן. זה היה לפני בערך 100 שנה. כשהיתה חלוקה של אום אל-פחם, של האדמות, מחג'אן היה חלש, ג'בארין היו יותר ותיקים וגדולים. רצו לתת לו חלק קטן. אמר להם "חכו איזה שבוע". בקיצור חיכו. בזמן השבוע הזה הוא יצר קשר עם הדרוזים, ואמר להם "אני מזמין אתכם לארוחת צהרים. תבואו, מחלקים את אדמות הכפר (אום אל-פחם) ואני רוצה שתהיו נוכחים במקום". הם באו אז על סוסים ועם חרב. הוא הזמין גם את השייח'ים של החמולות האחרות, ואמר "אלה קרובי משפחה שלי". אמרו לו "אלה קרובי משפחה שלך, ואללה? אז היום אנחנו רוצים לחלק", אמר להם "לא, לא צריך היום", אז אמרו לו "לא! אנחנו רוצים היום". חילקו ארבע שכונות, והמודדים מספרים היום שכל אחת הייתה בדיוק רבע, לא יאמן... היו מקרים שנהרגו אנשים ב-1948, יש במשפחה כאלה שנפלו. דוד אחד מצד אמא, שהיה באיזה בי"ס, וירו לו כדור בעין, והוא נפל. האסון זה הבריחה עצמה. גם אני אישית קורבן לגירוש. אני גמרתי את ביה"ס העממי כאן באום אל-פחם בשנת 1957-8. בזמנו היו עושים מה שנקרא סקר. 5 תלמידים עברו, ואני הייתי הראשון שעבר. וכל-כך רציתי ללמוד. אבל לאבא שלי לא היה כסף. אז היה ממשל צבאי, לא הייתי יכול לנסוע לעבוד בחיפה ולא לאף מקום. חזרנו לאום אל-פחם, והכסף הזה אזל במשך הזמן. כמה כסף אבא חסך בלגיון? מ-1948 עד 1953 הוא לא עשה כלום, עד כדי כך שבסוף לא היה לנו שקל בבית. אז מה עשיתי? בזמנו נסעו אנשים לקנות חומרים בחיפה, לקנות ולמכור. הזמנתי אצלם ככה

امين محاجنة، واذا بالحلبيون الدروز المشايخ، يقولون انه الى اليوم يوجد في حلب بستان يسمى بستان محجان، هذا جدي. هناك اشاعة بانها يتبع للدروز. كان شاب درزي هرب مع صبية درزية وقد حماه جدي محجان، عندما جاء الدروز للبحث عنه لقتله، قال لهم: "انه عندنا". وعندما ارادوا ان يقتلوا جدي قال لهم: " لحظة، لقد حافظت على شرفكم، لانه اذا استمر الشاب بالهرب (لقد كان في البداية في منطقة شفاعمرو)، الجميع يخاف منكم ولن يمنحوه الحماية، وهكذا كان سيذهب ويروي قصته في كل مكان، ويجلب لكم الفضيحة. انا قلت من الافضل ان يبقى عندي. فليقتلوني، لكني لا اريد ان يهرب جنوباً، الى الطيرة والطيبة وباقة، ويسبب لكم بالفضائح، ويروي انه اختطف بنتاً. لقد حميته هنا. اذا كنتم تريدون قتلي تفضلوا. كذلك لقد فحصت الامر ووجدجت انه لم يلمس البنت بعد". فكروا وقالوا: " هذا الشخص انقذ شرف الدروز". وفحصوا اذا ما كان كل شيء على ما يرام، عادوا، وقرروا تزويجهم. كان هذا قبل نحو ١٠٠ سنة.

عندما كان تقسيم الاراضي في ام الفحم، محجان كان ضعيفاً، جبارين كانوا اقدم واكثر. ارادوا اعطائه قطعة صغيرة. قال لهم انتظروا اسبوع واحد. باختصار وافقوا. خلال الاسبوع اتصل بالدروز، ودعاهم للغذاء. تعالوا، يقسمون الاراضي في ام الفحم، واريد ان تكونوا موجودين. جاؤوا على الخيل بالسيوف. ودعى مشايخ باقي العئلات، وقال لهم هؤلاء اقاربي. فقالوا له اذاً سنوزع الاراضي اليوم، فقال لهم لا، لا يوجد حاجة اليوم، لكنهم قلوا لا، نحن نريد اليوم. وقسموا اربع احياء، ويقول المساحون اليوم ان كل واحدة كانت الربع بالضبط، .. كان بعض الحوادث حيث قتل بعض الاشخاص في العام ١٩٤٨، وكان من بينهم اشخاص من العائلة. خالي، الذي كان في المدرسة، واصابوه في عينه. الكارثة هي الهرب نفسه، انا وزوجتي ضحايا لهذا الطرد. انهيت تعليمي في المدرسة في ام الفحم عام ١٩٥٧-٥٨، كانوا يجروون امتحان تعريب، ويختارون ٥ طلاب، وكنت الاول، لكن لم يكن لوالدي المال الكافي. كانت فترة الحكم العسكري، لم يكن باستطاعتي الذهاب الى حيفا للعمل، او لاي مكان اخر. عدنا لام الفحم، ولم تكف النقود التي وفرها ابي. كم وفر ابي في اللجون، من ١٩٤٨ الى ١٩٥٣، لم يفعل شيئاً، حتى انه لم يكن لدينا اي قرش

קצת דגים, והסתובבתי כאן למכור דגים. הרווחתי 3-4 לירות.

ב-1959 לקחתי סיכון: ללא רשיון מהממשל הצבאי ברחתי מפה לת"א לעבוד, כי היינו במצב כלכלי קשה מאד. לא הייתי יכול ללמוד בתיכון. היה צריך לנסוע או לנצרת, או לחדרה, או תל אביב. בזמנו היו שלושה תלמידים שהיה להם כסף, שהם תושבי אום אל-פחם מקודם, לא היו בא-לג'ון. הם לא ברחו, לא היתה להם נכבה: פתחי עבד אלג'ואד, מחמוד כחאוש, עבד אללטיף אסלי. הלכו ללמוד במקווה ישראל, עם רשיון. ואז חשבתי: טוב, זה רעיון. אני אתחיל ככה: אחרי שאני גומר לעבוד בחנות (חנות ירקות בת"א, שם עבדתי עד 4 אחה"צ), אני נוסע על אופניים עד חולון, שם אני אלמד את החומר שהם לקחו, וככה אני אלמד תיכון בחינם. כמעט הלך לי. חודש ימים רצתי כל יום לחולון. גרתי ביפו, עבדתי בצפון ת"א, כל-כך רציתי ללמוד. ואבא חיפש למכור חלקת אדמה. באו מורים שלימדו אותי ואמרו: "שמע, אין לך איזה משהו למכור? חבל שהוא לא ילמד". עד היום יש לי מזה סיוט. עבדתי עם יקה אחד בתור שותף בגינון בת"א. הוא גם רצה ללמוד ולא הצליח. הם ברחו מגרמניה, ברחו מצרפת, אח"כ היה מעפיל, בא לפה באיזה אניה, לחיפה. הוא אמר לי, שהיום הוא מקבל רנטה עבור זה שהוא לא למד. הוא חי עד היום, בן 87. זה אחד הדברים ששילמנו עליהם.

עכשיו, בתקופה הזו אחרי שנפצעתי מתאונת דרכים, הכרתי פיזיותרפיסטית אחת, שידעה מהסיפור שלי. היא רצתה שאביא לה סברס לשתול. אמרתי לה, "זה רק אם אני נוסע לא-לג'ון. את יודעת מה הסיפור שלי?". אמרה "בטח שאני יודעת. אני מכירה את השמות בערבית יותר מבעברית". אמרתי לה: "אני מבטיח לך שכשאני אתאושש, אני אסע לא-לג'ון, אני אביא את הסברס". אני אוהב לנסוע לשם, כמעט כל שבוע, יש לי רכב 4x4. פעם נסענו לשם להר תל אל-אסמר, ונבהלתי: ראיתי פתאום שחותכים שם את ההר. זה שלוש שנים ואף אחד לא יודע. אתה נוסע דרך הקיבוץ, ופתאום אתה רואה חצי הר חתוך: לוקחים את האבן הזו, טוחנים אותה, ועושים מזה שכבה אחרונה לפני ששמים אספלט. כל טונה עולה 70 ש"ח. כל יום מוציאים משם אלפי טונות. זה סולל בונה, ממש פרוייקט ענקי. היה שם שומר מכפר מנדא, אמר לי "אסור להכנס". אמרתי לו "אני אראה לך טאבו, זה על שמי". חשבנו לעצור את העבודות. אבל אתה מביא

في البيت. ماذا فعلت؟ ذهبنا،م بعض الاشخاص لشراء بعض المواد من حيفا، اتاجر بها. اشتريت سمك، وكنت اتجول في البلد ابيع السمك، ربحت ٣-٤ ليرات.

في العام ١٩٥٩ خاطرت، ذهبت للعمل في تل ابيب، بدون تصريح من الحكم العسكري، لاننا كنا في وضع صعب للغاية. لم يكن باستطاعتي اكمال تعليمي الثانوي. كان علي السفر الى الناصرة او الخضيرة، او تل ابيب. حينها كان ٣ طلاب يملكون النقود لاكمال تعليمهم، من سكان ام الفحم، ليسوا من اللجون. لم يطردوا، لم ينتكبوا، فتحي عبد الجواد، محمود قحاوش وعبد اللطيف عسلي. ذهبوا لكمال تعليمه في "مكفيه يسرائيل"، مع تصريح. فكرت: هذه فكرة جيدة، بعد ان انهي عملي، في الرابعة بعد الظهر، حيث كنت اعمل في حانوت خضار، ساذهب الى حولون على الدراجة الهوائية، لادرس المواد التي يتعلموها، وهكذا ساتعلم المرحلة الثانوية مجاناً. وقد نجحت في البداية. شهر كامل كنت اذهب الى حولون، كنت اسكن في يافا، واعمل في شمال تل ابيب، كنت اود ان اكمل تعليمي. وابي حاول ان يبيع قطعة ارض. وقد اتى بعض المعلمون اليه وقالوا له: "اسمع، الايوجد لديك ما تبيعه؟ خسارة الا يكمل تعليمه". حتى اليوم هذا الشيء هو كابوس بالنسبة لي. عملت مع يهودي اوروبي(يكي) كشريك في رعاية الحدائق. وهو ايضاً كان يريد ان يتعلم لكنه لم ينجح. لقد هربوا من المانيا، من فرنسا، بعدها قدم الى البلاد على احدى السفن، الى حيفا. قال لي، انه اليوم يجني عواقب عدم تعليمه. ما زال يعيش الى اليوم، ٨٧ عاماً. هذا احد الاشياء الذي ندفع ثمنه. الآن، بعد ان اصبت في حادث طرق، تعرفت على معالجة فيزوترابية، تعرف قصتي. ارادت ان اجلب لها صبر لتغرسه. فقلت لها هذا فقط اذا ذهبت الى اللجون. انت تعرفين قصتي؟ فقالت بالطبع، انا اعرف الاسماء العربية افضل من الاسماء العبرية. فقلت لها انا اعدك بعد ان اتماثل للشفاء، ساذهب الى اللجون، واحضر لك صبر. انا احب ان اذهب الى هناك كل اسبوع، لدي سيارة ٤x٤، ذات مرة ذهبنا الى هناك، الى تل الاسمر، وذهلت: فجأةً شاهدت الجبل مقسوم. منذ ثلاث سنوات ولا واحد يعرف. تسافر عبر الكيبوتس، وفجأة ترى نصف جبل مقسوم: يأخذون هذه الاحجار، يطحنوها، ويصنعون منها الطبقة الاخيرة قبل وضع الاسفلت. كل طن ثمنه ٧٠ شيكل. كل يوم

צו ביניים, ואח"כ אתה משלם את כל ההפסדים שלהם. אני מספר את הסיפור הזה ברחוב בתל אביב, אפילו לעורכי דין, בעלי משרדים מאד נחשבים. אחד שאני מספר לו, אז אומר לי "זיאד, תפסיק, זה לא יכול להיות. אתה חי במדינת חוק. מה זאת אומרת שלך..." אתה מבין? ואני אומר לו שאסור לי לדרוך שם. פעם נסעתי למדרך עוז, וישבנו שם ועשינו מנגל. עצי התאנים זה שלנו. אז בא איזה אחד מהמושב, "תצאו מפה!", אתה יודע, תימני, זעם כזה, אמרתי לו "תשמע רגע...", אמר "מה אתם עושים פה, למה אתם יושבים פה". אמרתי לו "אמא שלי, עבדה כאן בחקלאות, פה אני למשֵירפה, חלק לזלפה, חלק למוסמוס', אום אל-פחם, ג'נין. אני ומשפחתי הלכנו לזלפה. אחרי כמה ימים רציתי לחזור, כדי להביא את החפצים מתוך הבית. ירדו שני שוטרים או חיילים יהודים, שאלו אותי: "אתה מפה, מא-לג'ון?", אמרתי שכן, אז אמרו לי: "לך למוכתאר שלכם, תגיד לו שתחזרו לפה, תמשיכו לגור, תעבדו את האדמה שלכם, ואתם בטוחים". הלכתי למוכתאר, והוא לא האמין לסיפור, ואמר "אני לא חוזר", גם כי הסיפור לא נקלט בעיניו, וגם מתוך פחד. כי כבר שמעו סיפורים על מעשי טבח, סיפורים אחרים. עזבתי אותו, הלכתי לבית של איש מבוגר אחר, גם מכובד, שעשה חצר ליד הבית שלו, ושם התאספו זקנים כל יום. באתי, וסיפרתי להם את הסיפור, שביקשו שנחזור. כולם הדפו אותי, ולא האמנו לסיפור שלי. אמרו "לך מפה, אנחנו לא חוזרים". היה איזה משפט על האדמות, לא זוכר מתי, והשופט אמר לי שהאדמה לא הופקעה ושהמדינה שמה כסף תמורת האדמה הזו באיזה חשבון .

בנק. מי שרוצה יכול לקחת. לא לקחו נפלתי לה מבין הרגלים". רציתי להוכיח לו שאני נולדתי פה, שזה שלי. ואבא שלי ז"ל היה בקשר איתם. תמיד הלך לקטוף את הזיתים, התאנים...

אז אבא שלי מתחיל לצעוק עלי לידו, בשביל לרצות אותו. ובינתיים הרבה מכוניות הסתובבו שם, אבל לנו היה אסור... כי זה בתת-מודע, בשביל לא לחדש את הקשר. הלכנו לשם לפני איזו תקופה עם מפה, והתחלנו לסמן כל בית. זה של אבו-עלי, זה של אמין... ממש ראו ברור, ביה"ס והכל, והתחלנו לכתוב. שם זה שטח בנוי צפוף. מותר לך לבנות בלי רשיון. כמו כאן, זה שכונה צפופה, מותר לך לבנות בלי רשיון. אז חשבנו על הרעיון הזה. אחרי שכתבנו יום יומיים הלכנו לשם. הם הפכו הכל, ביערו

يستخرجون الاف الاطنان. هذا للسولل بونيه (شركة بناء اسرائيلية)، مشروع ضخم.

كان هناك حارس من كفر مندا، قال لي "ممنوع الدخول". قلت له "ساريك اوراق الطابو، هذا على اسمي". فكرنا ان نوقف العمل. لكن بعد ان تحضر امر بوقف العمل ستدفع كل تكاليف التعطيل والخسائر. انا احكي هذه القصة في شوارع تل ابيب، كذلك للمحامون، اصحاب مكاتب معروفة. احد الذين حكيت لهم، قال لي "زياد، كف عن هذا، لايمكن ان يكون هذا الشيء، انت تعيش في دولة قوانين. ماذا تعني ب لك . . " فهمتني، انا اقول له انه ممنوع ان ادوس تلك المنطقة. ذات مرة ذهبنا الى "مدراخ عوز" جلسنا هناك، وحضرنا بعض المشاوي على الكانون. اشجار التين هذه تعود لنا. فجاء احد الاشخاص من المستوطنة (الموشاب)، "اخرجوا من هنا"، يمني، غاضب، قلت له "اسمع . . لحظة. . "، قال "ماذا تفعلون هنا، لماذا تجلسون هنا". قلت له "امي عملت بالزراعة هنا، هنا سقطت من بين رجليها". اردت ان اثبت له اني ولدت هنا، وان هذا لي.

ابي كان على علاقة جيدة معهم، دائماً كان يذهب لقطف الزيتون والتين. . وعندها بدأ ابي رحمه اللهيوبخوني ويصرخ في وجهي، لارضائه. في تلك الفترة كانت تصل الى المنطقة الكثير من السيارات. لكن نحن كنا ممنوعين من هذا. . ، لانه في العقل الباطن، لا يريدون ان نجدد العلاقة. ذهبنا الى هناك قبل فترة مع خارطة، وبدأنا بوضع علامات على كل بيت، هذا لابو علي، هذا لأمين. . رأوا هذا جلياً، المدرسة وكل شيء، وبدأنا نكتب. هناك منطقة بناء كثيف. مسموح لك ان تبني بدون ترخيص. كما هو الحال هنا، هذا حي كثيف الابنية والسكان، مسموح ان تبني بدون ترخيص. عندها فكرنا في هذه الفكرة. بعد ان كتبنا يوم، يومان، ذهبنا الى هناك. قلبوا كل شيء، اقتلعوا وزرعوا. جلبنا ضرراً لانفسنا. . كانه يجب الا نكون بعلاقة مع هذه القرية.

اعتقد ان حصتي من الارض هناك، عشرات الدونمات. او بعض المئات، ممكن، لانه يوجد لابي ٦ اولاد. لكن خذ كل شيء، واعطني غرفة.

احمد حسن(ابو رعد) محاجنة:

كنت مسجل كوليد سنة ١٩٢٤، الان انا مسجل باني

את זה, שתלו. אנחנו עשינו נזק לעצמנו... כאילו צריך לא להיות בקשר עם הכפר הזה. אני מתאר לעצמי, שהחלק שלי שם זה כמה עשרות דונמים, או כמה מאות יכול להיות, כי לאבא שלי גם כבר יש 6 בנים. אבל קח את הכל. תן לי שם רק חדר.

אחמד חאסן (אבו ראעד) מחאג'ינה

הייתי רשום בתור יליד 1924, עכשיו אני רשום שנולדתי ב-1917. נולדתי באום אל-פחם, ועברנו לא-לג'ון כשהייתי תינוק. בלג'ון התחתנתי ושם נולדו ילדי: שתי בנותיי הראשונות. כיום אני בערך בן 80. אני זוכר שהיינו ממלאים ממימי המעיין שם. אנשי הצבא היהודי באו וכתרו את הכפר, חלק ליד תחנת המשטרה, וחלק ליד הגבעות מסביב, והתחילו לירות עלינו. ומפחד, האנשים עזבו את הבתים שלהם, אפילו השאירו את החפצים שלהם בתוך הבית, וברחו כל אחד למקום אחר. חלק למשֵירפה, חלק לזלפה, חלק למוסמוס', אום אל-פחם, ג'נין. אני ומשפחתי הלכנו לזלפה. אחרי כמה ימים רציתי לחזור, כדי להביא את החפצים מתוך הבית. ירדו שני שוטרים או חיילים יהודים, שאלו אותי: "אתה מפה, מא-לג'ון?", אמרתי שכן, אז אמרו לי: "לך למוכתאר שלכם, תגיד לו שתחזרו לפה, תמשיכו לגור, תעבדו את האדמה שלכם, ואתם בטוחים". הלכתי למוכתאר, והוא לא האמין לסיפור, ואמר "אני לא חוזר", גם כי הסיפור לא נקלט בעיניו, וגם מתוך פחד. כי כבר שמעו סיפורים על מעשי טבח, סיפורים אחרים. עזבתי אותו, הלכתי לבית של איש מבוגר אחר, גם מכובד, שעשה חצר ליד הבית שלו, ושם התאספו זקנים כל יום. באתי, וסיפרתי להם את הסיפור, שביקשו שנחזור. כולם הדפו אותי, ולא האמנו לסיפור שלי. אמרו "לך מפה, אנחנו לא חוזרים". היה איזה משפט על האדמות, לא זוכר מתי, והשופט אמר לי שהאדמה לא הופקעה ושהמדינה שמה כסף תמורת האדמה הזו באיזה חשבון בבנק. מי שרוצה יכול לקחת. לא לקחו.

ولدت سنة ١٩١٧ . ولدت في ام الفحم، وانتقلنا الى اللجون عندما كنت طفلاً. في اللجون تزوجت، وولدت اولادي: البنتان الكبيرتان. اليوم انا ابلغ من العمر نحو الـ ٨٠. اتذكر عندما كنا نجلب الماء من العين.

رجال الجيش اليهودي اتوا وطوقوا القرية، قسم قرب محطة الشرطة، وقسم في التلال المحيطة بالقرية، وبدأوا باطلاق النار علينا. من الخوف، ترك الناس بيوتهم، حتى انهم تركوا اغراضهم في داخل البيت، وهربوا كل واحد الى مكان آخر. قسم الى مشيرفة، قسم الى زلفة، قسم الى مصمص، ام الفحم، وجنين. انا وعائلتي ذهبت الى زلفة. بعد عدة ايام اردت ان اعود، لكي احضر الاغراض من البيت. اتى شرطيين او جنديين يهودیان، سألوني: "انت من هنا، من اللجون؟"، فقلت نعم، فقالوا لي: "اذهب الى المختار، وقل له بان تعودوا الى هنا، وتواصلوا العيش، تزرعوا ارضكم، بامان". ذهبت الى المختار، ولم يصدق، وقال "انا لن ارجع"، لان القصة لم ترق له، ولانه كان خائفاً. لانه تراودت العديد من قصص القتل والمجازر. تركته، ذهبت الى ابيت احد الرجال الكبار، محترم، عمل ساحة ليد بيته، وهناك تجمعوا كبار السن كل يوم. جئت واخبرتهم القصة، بان طلبوا ان نعود. كلهم صدوني، ولم يصدقوني. قالوا "اذهب من هنا لن نرجع".

كانت محكمة علة الاراضي، لا اذكر متى، وقال لي الحاكم بان الارض لم تصادر، وان الدولة وضعت نقوداً مقابل الارض في احدى البنوك، من يريد فليأخذ. لم يأخذوا.

בין מגידו לא-לג׳ון

ראיון עם לילי טרואבמן, חברת קיבוץ מגידו, היושב על אדמות הכפר א-לג׳ון
ראיין: איתן ברונשטיין

بيــن مجيــدو واللّجــون

مقابلة مع ليلي طراوبمان، عضوة كيبوتس مجيدّو، القائم على أراضي قرية اللّجون المهجّرة.

أجرى المقابلة إيتان برونشطاين.

שדרת סברס מא-לג׳ון בתוך קיבוץ מגידו صبر من قرية اللجون في كيبوت مجيدو

שאלה: ספרי קצת על עצמך. היכן נולדת וממתי את בארץ?

תשובה: נולדתי בצ׳ילה למשפחה פעילה בשמאל. אבי נעדר בתקופת משטרו של הרודן פינושה ושרידי גופו נמצאו רק לפני מספר שנים. כשנה אחרי ההפיכה, ועליית הדיקטטורה הצבא הגיע לביתי ומיד ברחתי והסתתרתי בבתים שונים עד שקיבלתי מקלט מדיני בשגרירות קולומביה. משם ביקשתי לגלות ולקבל מקלט מדיני באנגליה או בישראל. כשקיבלתי תשובה חיובית מישראל החלטתי לא לחכות יותר. כך שלמעשה ברחתי מצ׳ילה לישראל כי העדפתי לא לחכות לתשובת האנגלים. כאן גם חיו אחי וחברי ילדות מתנועת ׳השומר הצעיר׳ בצ׳ילה. הגעתי לארץ, למגידו, ב-1974. לא ידעתי כלום על הקיבוץ ולא על ישראל. אימי הצטרפה אלי וברחה חודש אחרי.

שאלה: מה ידעת על הקונפליקט הישראלי - פלסטיני או על הכפר א-לג׳ון?

תשובה: על א-לג׳ון לא ידעתי דבר, כמובן,

س: حدّثينا قليلا عن نفسك. أين ولدتِ ومنذ متى جئت إلى البلاد؟

ج: وَلدت في تشيلي لعائلة نشيطة في حزب اليسار. لقد كان والدي من بين المفقودين أيام حكم الطّاغية بينوشي وقد تم العثور على بقايا جثمانه قبل عدة سنوات. بعد سنة من حدوث الإنقلاب العسكري وصعود النّظام الدّكتاتوري إلى الحكم، قدم الجيش إلى بيتي وفورا هربت واختبأت في منازل عَدة إلى حين حصولي على اللّجوء السياسي في سفارة كولومبيا. من هناك طلبت اللّجوء السياسي في بريطانيا أو إسرائيل، ولأنني تلقيت ردّا إيجابيا من إسرائيل فقد هاجرت إلى إسرائيل ولم انتظر. عمليا هربت من تشيلي إلى إسرائيل وفضلت عدم انتظار رد الإنجليز. هنا في البلاد عاش أخي وأصدقاء الطّفولة من حركة "هشومير هتسعير" في تشيلي. وصلت إلي البلاد، إلى مجيدو، عام ١٩٧٤. لم أعرف تقريبا أي شيء عن الكيبوتس أو عن إسرائيل. إنضمت أمي إلي وهربت

אבל על הקונפליקט שמעתי די הרבה. קרה לי מקרה שגרם לי להבין את המציאות כאן. בתקופת האולפן בקיבוץ צורעה הייתי נוסעת הרבה לירושלים והוקסמתי ממנה מאד. יום אחד טיילתי עם אימי בשוק בעיר העתיקה ומישהו שאל אותי על התליון שענדתי. התחלנו לדבר ולהפתעתי הוא ידע הרבה על ציילה. סיפר לי שהוא מלמד עברית באוניברסיטה העברית. הסתובבנו בשוק וראיתי שהוא מכיר הרבה מוכרים, איתם דיבר בערבית וקצת נבהלתי. רציתי לשאול אותו אם הוא ערבי, אך התביישתי, בסוף שאלתי אותו האם הוא "צבר", הוא ענה לי: "אבא שלי נולד כאן, וכך גם סבתא שלי וסב – סבי. אני נולדתי כאן ומשפחתי גרה בירושלים כבר 300 שנה ואני פלסטיני". זו הייתה חוויה חזקה מטלטלת עבורי. רק הגעתי לארץ לפני כמה חודשים ובשל היותי "עולה חדשה" ירושלים שייכת לי יותר מאשר לו. שאלתי את עצמי האם אני הייתי מצילה את הפלסטיני הזה ומסתירה אותו בביתי כפי שהסתירו אותי אנשים בבית שלהם בציילה? התשובה שלי אז הייתה שברור שלא, כי אנחנו בקונפליקט איתם.

שאלה: מתי וכיצד נודע לך על הכפר א-לג'ון?
תשובה: באתי למגידו והכפר א-לג'ון היה שקוף לחלוטין. כמו לא היה קיים. זה מוזר כי היו ועדיין יש מבנים של הכפר. היה בית יפיפה של שייח ולא שאלתי את עצמי מה הוא. קראו לו "הבית הערבי" אבל לא דובר הרבה על מקורו. מכסימום אמרו "השייח מכר את כל האדמות". הקיבוץ קם ב1949- בזמן שכבר לא היו במקום תושבים מא-לג'ון. הפעילות ב'נשים בשחור' גרמה אצלי להכרה בא-לג'ון. זו עמידה שבועית במשך שעה של 'נשים בשחור' באחד המקומות היחידים בארץ ששותפות לה יהודיות וערביות. דיברנו בינינו וזה העלה את המודעות שלי.

שאלה: מתי פגשת לראשונה עקורה מא-לג'ון?
תשובה: בסוף שנות השמונים, באחד הכנסים של 'נשים ושלום' פגשתי בחורה ממחנה הפליטים בג'נין. היא סיפרה שהיא מא-לג'ון ואני אמרתי שאני ממגידו. שתקתי לחלוטין. לא יכולתי לומר עוד מילה. אני אומרת לך את זה עכשיו ורוצה לבכות.

שאלה: למה שתקת?
תשובה: שתקתי כי לא ידעתי מה לומר לה. לא היה לי מה לומר לה. אני חיה בביתה והיא

من تشيلي بعد شهر من وصولي إلى إسرائيل.

س: ماذا عرفت عن الصّراع الإسرائيليّ- الفلسطينيّ أو عن قرية اللّجون؟
ج: لم أعرف شيئًا عن اللّجون ولكن سمعت الكثير عن الصراع. حدث لي حادث غريب جعلني أدرك ما هي الحقيقة الواقع هنا. في فترة دراسة اللّغة العبريّة في الأولبان في كيبوتس "تسورعا" كنت أسافر كثيرا إلى القدس وقد سحرت بالمدينة كثيراً. في أحد الأيام تجولّت مع أمّي في سوق البلدة القديمة وسألني أحدهم عن القلادة الذي كنت أتقلّدها. بدأنا الحديث وفوجئت بأنّه يعرف الكثير عن تشيلي، وقد اخبرني بأنّه يدرس العبرية في الجامعة العبرية، تجولنا في السوق معه ورأيت أنّه يعرف الكثير من البائعين وقد تحدث معهم العربيّة وخفت قليلاً. أردت أن اسأله إن كان عربيا، لكنني خجلت. في آخر الامر سألته: هل هو من مواليد البلاد؟ أجابني " أبي ولد هنا، وأيضا جدي وجد جدي، لقد ولدت هنا وعائلتي تعيش في القدس منذ ٣٠٠ سنة وأنا فلسطيني". كانت تلك تجربة شديدة جداً عليّ وليست سهلة. سألت نفسي هل كنت سأنقذ هذا الفلسطينيّ وأخبئه في بيتي مثلما خبّأني أناس في بيوتهم في تشيلي؟ جوابي بالنّفي كان واضحاً، لأنّنا موجودون في صراع معهم.

س: متى وكيف تعرّفت على قرية اللّجون؟
ج: عندما جئت إلى كيبوتس مجيدو كانت قرية اللجون شفّافة تمامًا، كأنّها لم تكن موجودة. كان هذا غريبا، لأنّه كانت ولا تزال هناك مبان في القرية. كان هناك بيت جميل لأحد شيوخ القريةّ ولم أسأل نفسي عنه، أطلق عليه اسم "البيت العربي"، لكن لم يتحدث أحد عن أصله. وأقصى ما قالوه "الشيخ باع كلّ الأراضي". أقيم الكيبوتس عام ١٩٤٩ في الوقت الذي لم يكن في المكان سكان من قرية اللّجون. النّشاط في "حركة النّساء بالسّواد" جعلني أعترف بقرية اللّجون. هذا النشاط كان اعتصاما أسبوعيا لمدة ساعة "لنساء بالسّواد" في أحد المناطق في البلاد، وهي حركة تشارك لنساء يهوديات وفلسطينيات، تحادثنا فيما بيننا وربّما ذلك زاد من وعيي.

س: متى التقيت أول مرّة بامرأة مهجّرة من قرية اللّجون؟
ج: في نهاية سنوات الثّمانينات وذلك في أحد مؤتمرات "نساء وسلام"، حيث التقيت بامرأة من

פליטה. לא ידעתי איך להתמודד עם האמת הזו. הרבה פעמים מחדירים לנו לראש בישראל, שזה או אנחנו או הם. אבל הנה, אנחנו יחד כאן בכנס. אני חושבת שהדבר היחיד שאמרתי הוא שאני נורא מצטערת.

שאלה: מתי שמעת לראשונה סיפורים על הכפר?

תשובה: פעם, בתחילת שנות התשעים, באו אלי למגידו פלסטיני מאום אל-פחם יחד עם ידיד פלסטיני שלי. הם רצו לכתוב ספר על א-לג'ון, היסטוריה בע"פ של הכפר. הלכנו לבקר בא-לג'ון והוא סיפר לי על הבתים ועל מה שקרה בכפר. היה שם בית יפה מאד אך מלא קוצים בגלל ההזנחה. בעבר הוא שימש מכבסה של הקיבוץ. הוא סיפר שזו הייתה מרפאה ושזה היה כפר גדול וחשוב ושהבריטים רצו לעשותו מרכז חשוב. לקח לי עוד זמן לראות שגם איפה שיש רק שרידים, ללא בתים שלמים, גם שם מישהו גר בעבר. הבנתי מהסיור הזה משהו הרבה יותר קונקרטי על א-לג'ון. זה היה כפר מבוסס ומרכזי ויכולתי לדמיין אותו חי מאד.

שאלה: האם בקיבוץ הייתה התייחסות כלשהי לא-לג'ון?

תשובה: מזמן, בסוף שנות השבעים, צעיר ממגידו ארגן את ילדי כיתה ו' ממגידו והם שיפצו את תחנת הקמח. חשבתי שזה מעשה יפה אבל אינני יודעת למה הוא עשה זאת.

שאלה: האם היו שותפים לשיפוץ גם מהעקורים?

תשובה: לא, הוא עשה זאת בלעדיהם. הוא אחד מהילדים הראשונים בקיבוץ והוא סיפר לי פעם שהוא זוכר שכשהיה ילד, בשנות החמישים הראשונות, הוא שמע את רעש פיצוץ בתי לג'ון. אלה פיסות של זיכרון כמו פאזל וזיכרונות של אחרים שאני שואלת והם משתלבים עם הזיכרון שלי. ככה, במידה מסוימת, אני מאמצת זיכרונות של אחרים, אני רואה את א-לג'ון ואני מדמיינת את החיים בכפר, אך מה שאני רואה זה לא בהכרח מה שהעקורים רואים.

שאלה: איך את רואה את המקום הזה, א-לג'ון?

תשובה: א-לג'ון תמיד היה מקום מאד יפה בעיני. מקום קסום מלא עצים ומים והאבנים עצמם שמשתלבות עם הטבע. גם המעיין

مخيّم اللاّجئين في جنين. حكت أنّها من اللّجون وأنا قلت أنّني من مجيدو. صمتت تماماً. لم أستطع أن أنبس ببنت شفة. أقول ذلك الآن وأنا أشعر بأنّني سأبكي.

س: لماذا صمتت؟

ج: صمتت لأنّني لم أعرف ماذا أقول لها. لم يكن لدي ما أقوله. أنا أعيش في بيتها وهي لاجئة. لم أعرف كيف أواجه هذه الحقيقة. في مرات كثيرة في إسرائيل يغرسون في أذهاننا المقولة: "إمّا نحن أو هم". ولكن نحن الآن معاً في المؤتمر. أعتقد أنّ الشيء الوحيد الذي قلته أنّني آسفة جداً.

س: متى سمعت لأوّل مرّة حكايات عن القرية؟

ج: مرة، في بداية سنوات التّسعينات، جاء إلي لكيبوتس مجيدو فلسطيني من أم الفحم مع صديقي الفلسطيني. كانا يريدان تأليف كتاب عن قرية اللّجون، تأريخ شفوي عن القرية. ذهبنا لزيارة القرية وهناك حدثني عن البيوت وعما حدث. كان هناك بيت جميل جدا ولكنه مليء بالأشواك نتيجة الإهمال. في الماضي استعمل البيت كمغسلة للكيبوتس. أخبرني الرجل الفلسطيني أنّ هذا البيت كان عيادة، وأنّ القرية كانت كبيرة ومهمة، وقد أراد الإنجليز تحويلها إلى مركز مهم. لقد احتجت بعد ذلك إلى المزيد من الوقت لكي أدرك أنه حيث توجد آثار وبقايا بيوت، من دون بيوت كاملة، كان النّاس يسكنون هناك أيضا في الماضي. خلال هذه الجولة فهمت أمرا جد واقعي عن قرية اللّجون بأنّها كانت قرية قائمة ومركزيّة، واستطعت أن أتخيل القرية مليئة بالحياة.

س: هل كان في الكيبوتس أيّ تطرّق يُذكر لقرية اللّجون؟

ج: منذ زمن، في سنوات السّبعينات قام شاب من الكيبوتس مجيدو بتنظيم طلاّب الصف السّادس لترميم محطة القمح. ظننت أنّ هذا العمل جميل، لكنّني لم أفهم لماذا قام بذلك.

س: هل شارك المهجّرون في عمليّة التّرميم؟

ج: لا. لقد تم ذلك من دونهم. إنّ الشّاب الذي قام بتنظيم الطّلاّب هو واحد من الأبناء الأوائل الذين ولدوا في الكيبوتس. وحدثني مرة أنّه يتذكر حين كان طفلاً، في سنوات الخمسينات، أنه سمع صوت تفجير بيوت قرية اللّجون. هذه هي أجزاء من الذّاكرة من لعبة

שנקווה לבריכה. בימי חמסין קשים יש כמה מקומות בקיבוץ שמגיע אליהם אוויר קריר ונעים. זה אוויר שבא מא-לג'ון. אולי הוא נושא איתו גם את הזיכרונות משם.

שאלה: האם הייתה איזו פעילות מאורגנת של הקיבוץ בנושא לג'ון?
תשובה: לפני מספר שנים הוקרן אצלנו סרט של אילן יגודה שהראה את פליטי א-לג'ון ואת פליטי השואה, שהקימו את מגידו על א-לג'ון, שתושביו היו לעקורים. פליטים הקימו בית במקום מי שהפכו לפליטים ממנו. בעקבות ההקרנה התקיים דיון שהיה מאד קשה ונמשך עד אחת וחצי בלילה.

שאלה: מדוע זה כל כך קשה?
תשובה: כל אזכור של א-לג'ון נתפס כאיום בגירושם של היהודים. חלק מאד כעסו עליו כי לדעתם הוא נתן מקום גדול מידי לפליטים בסרט, למרות שלדעתי המקום שלהם קטן יחסית ליהודים. נסענו, כחמישה מהקיבוץ, לצפות בסרט באום אל-פחם יחד עם פליטי א-לג'ון. גם זה היה מאד קשה. בסרט, אחד העקורים מטיח באנשי הקיבוץ שעצי הזית שנותרו מלג'ון, אינם מכירים אותם, כי הם זרים למקום. בשיחה אחרי הסרט עלה הרבה כעס מצד העקורים בגלל ש"אפילו לבוא למסגד או לשפצו לא נותנים לנו, אז מה הם באים לראות כאן סרט יחד?" שאלה: האם נעשה משהו בעקבות הצפייה המשותפת בסרט? תשובה: אכן זו השאלה החשובה והקשה יותר. בקבוצה הקטנה הזו חשבנו לעבוד על דעת הקהל בקיבוץ כדי לגרום לכך שיתירו לעקורים לבוא למסגד. מישהו תכנן לכתוב בעלון הקיבוץ. אבל אז פרצה האינתיפאדה ומחקה הכל. הייתה גם הקרנה של הסרט בקיבוץ עם תנועת 'בת שלום'. אחד מחברי הקיבוץ, שהוא מפליטי השואה, נכנס ויצא כל הזמן בעצבנות. הוא פגש אותי למחרת וכשהוא רותח מכעס אמר: "יום אחד הם יבואו וישחטו אותנו והלוואי שאת תהיי הראשונה להישחט." גם ההקרשנה הזו הייתה מאד קשה. פלסטינית אחת אמרה לנו, "למה אתן עושות לנו את זה? זה פותח לנו את הפצעים."

שאלה: מה קורה עם בית הקברות והמסגד של א-לג'ון?
תשובה: בית הקברות לא היה מגודר הרבה זמן וזה אסור. עלתה אפשרות שהקיבוץ ייענש על כך, אז גידרו אותו. המסגד היה הרבה זמן

التّركيب البازل وذكريات الآخرين الذين أسائلهم وهم يتداخلون مع ذاكرتي، وهكذا بنسبة ما أنا أتبنى ذكريات الآخرين. أنا أرى اللّجون وأتخيّل الحياة في القرية، لكنّ ما أراه ليس بالضرورة ما يراه الآخرون.

س: كيف ترين هذا المكان، قرية اللّجون؟
ج: قرية اللّجون في نظري هي دائما مكان جميل، مكان ساحر، مليئ بالأشجار والمياه والحجارة المنسجمة مع الطّبيعة. كذلك النّبع الذي تجمّع ليكون بركة. في أيام القيظ والطّقس الحار هناك أماكن عدة في الكيبوتس يصلها النّسيم اللّطيف البارد، هذا النّسيم آت من اللّجون، ربما يحمل هذا النّسيم معه الذّكريات الجميلة للقرية.

س: هل كان هناك نشاط منظّم للكيبوتس بموضوع اللّجون؟
ج: قبل عدّة سنوات تمّ عندنا عرض فيلم إيلان يجودا الذي يظهر فيه لاجئو اللّجون ولاجئو الكارثة الذين نجوا من النّازية- الذين أقاموا في كيبوتس مجيدو على أراضي قرية اللّجون، التي تحوّل سكانها إلى مهجرين. اللاّجئون النّاجون من الكارثة التي قام بها النازيون ضد اليهود أقاموا بيوتا في المكان الذي أصبح سكّانه لاجئين. في أعقاب عرض الفيلم جري نقاش حاد، استمر حتى السّاعة الواحدة والنصف فجرا.

س: لماذا كان ذلك صعباً؟
ج: إنّ مجرد ذكر اللّجون يعني التّهديد بطرد اليهود. لقد غضب البعض لأنّ الفيلم يبرز بحيز كبير، حسب اعتقادهم، موضوع اللاّجئين. مع أنّني أعتقد أنّ الفيلم يبرز اليهود أكثر من لاجئي اللجون. لقد سافرنا، خمسة أشخاص من الكيبوتس لمشاهدة الفيلم في أمّ الفحم مع لاجئي اللّجون. كان ذلك أيضاً صعباً. يوجد مشهد في الفيلم يقول فيه أحد المهجّرين أنّ أشجار الزيتون التي تبقّت من اللّجون لا تعرف سكّان الكيبوتس لأنهم غريبون عن المكان. في النقاش الذي جري بعد الفيلم، ظهر غضب عارم من المهجرين لأنه "حتى مجرد الذهاب إلى المسجد
أو محاولة ترميمه، ليس باستطاعتنا، لأنّهم لا يسمحون لنا بذلك. لهذا لماذا يحضرون ليشاهدوا معنا الفيلم؟"

س: هل تمّ القيام بأيّ شيء بعد المشاهدة المشتركة للفيلم؟

הנגרייה של הקיבוץ ולא ידעתי שזה מסגד כי אינו נראה כך. אין לו כיפה או מגדל. מפ״ם תרמו כסף לבניית נגריה חדשה ומאז הקיבוץ הפסיק להשתמש במסגד.

שאלה: מה גרם לך להבין את נושא הפליטים?
תשובה: הייתי קשורה לפרוייקט של ארנה מר בג׳נין. באינתיפאדה הראשונה היא קיבצה מספר אנשים מהאזור ונסענו למחנה הפליטים בג׳נין. הגענו לבית משפחה והייתה בו סבתא מיוחדת מאד, חזקה, ג׳דאית. היה איתנו מישהו זקן, אולי בן שמונים, מעין השופט. גם הזקנה הייתה באותו גיל בערך. הוא ידע ערבית כי לותיקי הקיבוץ היה קשר עם השכנים הפלסטינים לפני 1948. היא שאלה מאיפה אנחנו. הוא אמר ״דליית א-רוחא״ במקום ״עין השופט״. היא אמרה שהיא משם. חשבתי על כך שאנחנו כאן באינתיפאדה הפלסטינית ושאנחנו לקחנו לה את הבית. חשבתי שאם זה היה להפך הייתי אומרת להם ללכת מכאן. התחילה לספר דברים יפים מאד על הכפר שלה ועל עשב מסוים ונהדר שגדל שם. שאלה מה יש שם עכשיו והוא אמר שכלום. היא אמרה שזה לא יתכן. הוריה נולדו שם וגם היא, ולא יכלה להאמין שלא נותר מהכפר כלום. היא נזכרה באנשים מהקיבוץ והוא נזכר באנשים מכפרה. סיפרה שהייתה ילדה קטנה והייתה נוסעת באוטובוס שיצא מהקיבוץ לחיפה והייתה מסתתרת בספסל האחורי כדי לא לשלם. הוא הביא חלות בגלל השבת והיא שמחה בגלל שאין לה שיניים ולא יכולה לאכול פיתות. ביקשה שפעם ייקח אותה לכפר, אבל הוא לא עשה זאת. הזקנה ההיא החלה תוך כדי השיחה לקרוא לזקן היהודי ״בעלי״. זו הייתה חוויה מאוד מלמדת.

שאלה: איך היית פותרת את בעיית עקורי א-לג׳ון?
תשובה: אני רוצה שתקום שכונה לידינו או כפר ושאנשי לג׳ון ישובו להתגורר בו. הייתי רוצה אותם כשכנים שלי. בתנאי שוויון היינו יכולים לחיות נהדר יחד, זה לא מאיים עלי, לא טוב לחיות עם פחדים. המציאות מראה לי שאין ביסוס לפחדים. כשביקרנו בג׳נין, בזמן האינתיפאדה, יכלו הרי להרוג אותנו, אם רק רצו. אני יודעת שגם לבנות חזרה את א-לג׳ון זה לא צודק לגמרי, אבל אין צדק מושלם בשום מקום. הייתי מוכנה שהקיבוץ שלנו יוותר על אדמות שלו לטובת א-לג׳ון, כי החיים בלי פחד הם רווח גדול. זה שפוחד שיבואו לשחוט אותנו

ج: هذا السؤال الأهمّ والأصعب. في المجموعة الصغيرة هذه فكرنا بالعمل على إقناع الرأي العام في الكيبوتس، ليتم السماح للمهجرين بالقدوم إلى المسجد، هناك من خطط للكتابة في نشرة الكيبوتس. لكن الإنتفاضة هبت ولم يتم ذلك. لقد عرض الفيلم مرة أخرى في الكيبوتس بمشاركة حركة "بات شلوم- بنت السلام". أحد أعضاء الكيبوتس، من الناجين من الكارثة، كان يدخل ويخرج طيلة وقت عرض الفيلم والعصبية بادية عليه. لاقاني في اليوم التالي وقال لي وهو يغلي غضبا "ذات يوم سيأتون إلى هنا ويذبحوننا جميعا وأتمنى أن تكوني أنت أول من سيذبح". أيضا هذا العرض كان صعبا، إحدى الفلسطينيات قالت لنا: "لماذا تفعلن بنا ذلك؟ إن ذلك يفتح جروحنا."

س.: ما هو حال المقبرة والمسجد في اللّجون؟
ج.: كانت المقبرة غير محاطة بجدار منذ زمن طويل، وهذا ممنوع قانونيا. وكانت هناك إمكانية لمعاقبة الكيبوتس على ذلك، لهذا قام سكان الكيبوتس بوضع الجدار خوفاً من العقاب. إستعمل المسجد كمنجرة للكيبوتس خلال فترة طويلة ولم أعرف ذلك لأنه لم يظهر أنه مسجد فهو بدون قبة. في مرحلة ما قام حزب المبام بالتبرع بنقود لبناء منجرة جديدة.

س: ما الذي جعلك تتعرّفين على قضيّة اللاّجئين؟
ج: قد شاركت، مع آخرين، في مشروع آرنا مير في جنين. وقت الإنتفاضة الأولى، قامت آرنا بتجنيد أشخاص من المنطقة وسافرنا إلى مخيم اللاجئين في جنين. زرنا إحدى العائلات والتقينا بجدة مميزة جدا وقوية و"جدعة". كان معنا رجل مسن، يبلغ حوالي الثمانين عاما من كيبوتس "عين هشوفيط" وكانت الجدة في سنه تقريبا. هو يعرف العربية لأن أهل الكيبوتس القدماء كانوا على علاقة مع جيرانهم الفلسطينيين قبل عام ١٩٤٨. سألتنا الجدة من أين نحن؟ وأجابها المسن "من دالية الرّوحة" بدلاً من "عين هشوفيط"، وقالت أنها من هناك. فكّرت أنا أننا موجودون في جنين وسط الإنتفاضة، ونحن الذين سلبنا بيتها، وأنني لو كنت مكانها لقلت "إرحلوا من هنا". بدأت الجدة تروي حكايات جميلة جداعن قريتها وعن نبات معين كان ينبت هناك. سألت هي ماذا يوجد في القرية اليوم؟ فأجابها المسن "لا يوجد شيء"، فقالت أنّ ذلك غير ممكن. لقد ولد والداها هناك، وهي ولدت هناك أيضا، ولم تستطع أن تصدق

كيبوتس مجيدو لم يسمح بوضع لافتة تدل على مسجد اللجون
קיבוץ מגידו לא הרשה להציב שלט שמציין את מסגד א-לג'ון

חי בפחד הזה מאז 1949. אני כבר לא מפחדת די מזמן, אבל אנשים עדיין מפחדים וזה נורא לחיות כך. אנחנו לא באירופה וצריך להבין שצריך להפסיק לחיות בגטאות. פליט הוא פליט ואנחנו צריכים ויכולים להבין זאת טוב מכולם. במזרח אירופה יהודים מקבלים חזרה את רכושם כיום ולא קורה שום אסון.

أنه لم يبقَ من القرية شيء، قالت أنّ ذلك مستحيل. لقد تذكرت بعض سكّان الكيبوتس وتذكّر هو بعض سكّان قريتها. حكت أنّها عندما كانت طفلة تسافر في الحافلة- الباص الذي كان يخرج من الكيبوتس إلى حيفا، كانت تختبىء في المقعد الخلفي كي لا تدفع ثمن التّذكرة. هو أحضر الخبز المجدول من أجل يوم السّبت، وهي فرحت لأنّ لا أسنان في فمها ولم تستطع أن تأكل الخبز. طلبَت منه أن يأخذها ذات مرّة إلى قريتها ولكنه لم يفعل ذلك. في هذا الحوار بدأت العجوز تنادي الرّجل المسنّ اليهودي "زوجي". هذا اللّقاء كان تجربة جد تعلّميّة.

س: كيف كنت تحلّين مشكلة مهجّري قرية اللّجون؟

ج: أريد أن يقامَ حي أو قرية جانبنا ليعود إليها أهالي اللجون ويسكنون فيها. أريدهم أن يكونوا جيرانًا لي. على شرط المساواة كنا نستطيع العيش معاً بشكل ممتاز. هذا الأمر لا يهددني، الحياة في ظل الخوف ليست جيدة. الواقع يثبت لي أنّه لا أساس للخوف. كان بإمكانهم أن يقتلونا حين زرنا جنين وقت الإنتفاضة لو أرادوا ذلك. أنا أدرك أنّ بناء اللّجون مرّة أخرى لن يحقّق العدل المطلَق، ولكن لا يوجد عدل مطلَق في أي مكان. أنا مستعدة لأن يتنازل الكيبوتس عن أراض لصالح اللّجون، لأنّ الحياة بدون خوف هي المكسبَ الأكبر. إنّ ذلك الشّخص الذي يخاف من قدومهم لذبحنا يعيش في ظلّ هذا الخوف منذ عام ١٩٤٩. أنا لا أخاف منذ زمن طويل، لكنّ النّاس ما زالوا يخافون وإنّه لأمرٌ مروع أن يعيشوا هكذا. في نهاية الأمر من الضروري الإندماج في المنطقة. نحن لسنا في أوروبا ويجب أن نفهم أنه يجب التّوقّف عن العيش في الجيتوات. اللاجئ هو لاجئ، ويجب أن نفهم ذلك جيداً أكثر من غيرنا. في أوروبا الشّرقية يستعيد اليهود أملاكهم اليوم، ولا يسبب ذلك أيّ كارثة.

מהמחקר על כפר א-לג'ון

הכפר א-לג'ון היה בנפת ג'נין על פי החלוקה המנדטורית. הכפר שכן 16 ק"מ מערבית מעיר המחוז ג'נין על צומת דרכים מרכזית בין צפון ומרכז הארץ, בפתחו של ואדי ערה מכיוון דרום. מיקומו קרוב לדרך שהובילה ממארג' אבן עאמר (עמק יזרעאל) לשפלת החוף, דרך ואדי מילק. מיקומו המרכזי הביא להתפתחותו של הכפר. כך למשל היתה בכפר מרפאה שטיפלה לא רק בתושבי הכפר אלא אף בכפרים נוספים באזור. שטח אדמות הכפר הוא מהגדולים בכפרי פלסטין: 77,242 דונם. 68,311 דונם היו בבעלות פרטית ועוד 8931 דונם בבעלות ציבורית.

בשנת 1948 הכפר מנה 1280 תושבים. בשנת 1931 התגוררו בכפר 857 איש מתוכם 26 נוצרים ו-2 יהודים. מספר בתי הכפר ב-1945 הוא 162. אפשר להסביר את הגידול באוכלוסייה בכך שחלק מתושבי אום אל-פחם ברחו מן השלטונות הבריטים בזמן האינתיפדה הראשונה ב-1936 אל א-לג'ון. בכפר היה בית ספר יסודי לבנים שב-1945 למדו בו 83 תלמידים. כמו כן, היו בו שני מסגדים אשר אחד מהם שימש במשך שנים כנגריה של קיבוץ מגידו.

הכפר היה מעורב במלחמת 1948. כוח המגן של הכפר הורכב מגדוד של הצבא העירקי, גדוד ירמוך של צבא השחרור הערבי וכוח מגן מקומי. הכפר נכבש ב- 94830/5/1 על ידי חטיבה 1 של גולני. באותו יום נכבשה משטרת א-לג'ון ותל מגידו, כחלק מביצוע תכנית ד' של.

הכפר הוחרב עם כיבושו למעט מסגד האבן הלבן, תחנת קמח, מרפאת הכפר ועוד מספר בתים במרכז הכפר. כל תושבי הכפר הנותרים לאחר הלחימה גורשו ממנו ועל אדמותיו יישבה מדינת ישראל מתיישבים יהודים. בשנת 1949 הוקם קיבוץ מגידו על אדמות א-לג'ון.

מקורות:

וליד ח'לידי, All that Remains

من بحث عن قرية اللجون

انت قرية اللجون تقع في محافظة جنين الانتدابية على بعد ١٦ كم من مدينة جنين. وكانت القرية قائمة على تل قليل الارتفاع، في الطرف الجنوبي الغربي من مرج ابن عامر، موزعة على طرفي وادي اللجون (القسم الجنوبي لوادي عارة)، تربطها طرق فرعية بطريق جنين ? حيفا وبطريق آخر يمتد صوب الجنوب الغربي. وكان مسطح أراضي القرية من الأكبر في فلسطين ويبلغ ٧٧.٢٤٢ دونم، منها ٦٨.٣١١ دونم ملكية خاصة و ٨.٩٣١ مشاع.

بلغ عدد سكان القرية في سنة ١٩٤٨، ١٢٨٠ نسمة. وفي سنة ١٩٣١ كان سكان اللجون يتألفون من ٨٢٩ مسلما و ٢٦ مسيحيا ويهوديين اثنين. وقد انتقل نفر من سكان أم الفحم الى اللجون أيام الانتداب البريطاني، ولا سيما في أواخر الثلاثينات، بسبب اضطهاد الحكومة البريطانية لهم جراء نشاطهم في ثورة ١٩٣٦-١٩٣٩ التي انتشرت في أنحاء فلسطين، وعني سكان اللجون بزراعة الحبوب والخضروات والحمضيات. كان في القرية مسجدان، ومدرسة أسست في سنة ١٩٣٧ وبلغ عدد تلامذتها ٨٣ تلميذا في سنة ١٩٤٤، وكانت أيضا سوق صغيرة، وست طواحين للحبوب، وشركة باصات اكتسبت اسم "شركة باصات اللجون" كانت توفر الخدمات لسكان أم الفحم وحيفا وجنين وبعض قرى المنطقة.

أحتلت قرية اللجون في أواخر شهر أيار أو في أوائل حزيران ١٩٤٨، حيث استولى لواء غولاني على بضع قرى مجاورة لجنين، منها تل المسلم ومركز شرطة اللجون وذلك ضمن مشروع "التطهير العرقي" للبلاد - المسماة "مخطط د". وقد دافع عن القرية "فوج اليرموك" لجيش الانقاذ العربي، ووحدة عسكرية عراقية ومقاتلون محليون. وقد شرد أهله ودمرت منازله ولم يبق في القرية سوى مسجد واحد وطاحونة حبوب واحدة والمركز الطبي، وبضعة منازل مهدمة جزئيا. وقد حول المسجد الى مشغل نجارة، وحول أحد المنازل الى قن دجاج، أما المقبرة فما زالت قائمة، لكن مهملة. في ١٩٤٩ أنشأت إسرائيل مستعمرة كيبوتس مغيدو على بعد نصف كيلومتر تقريبا شمالي شرقي موقع القرية.

المصدر: وليد الخالدي، "كي لا ننسى"

תוכנית כפר מנדטורית משנת 1946
קנ"מ 1:2500

مخطط قرية من الانتداب عام ١٩٤٦
١:٢٥٠٠

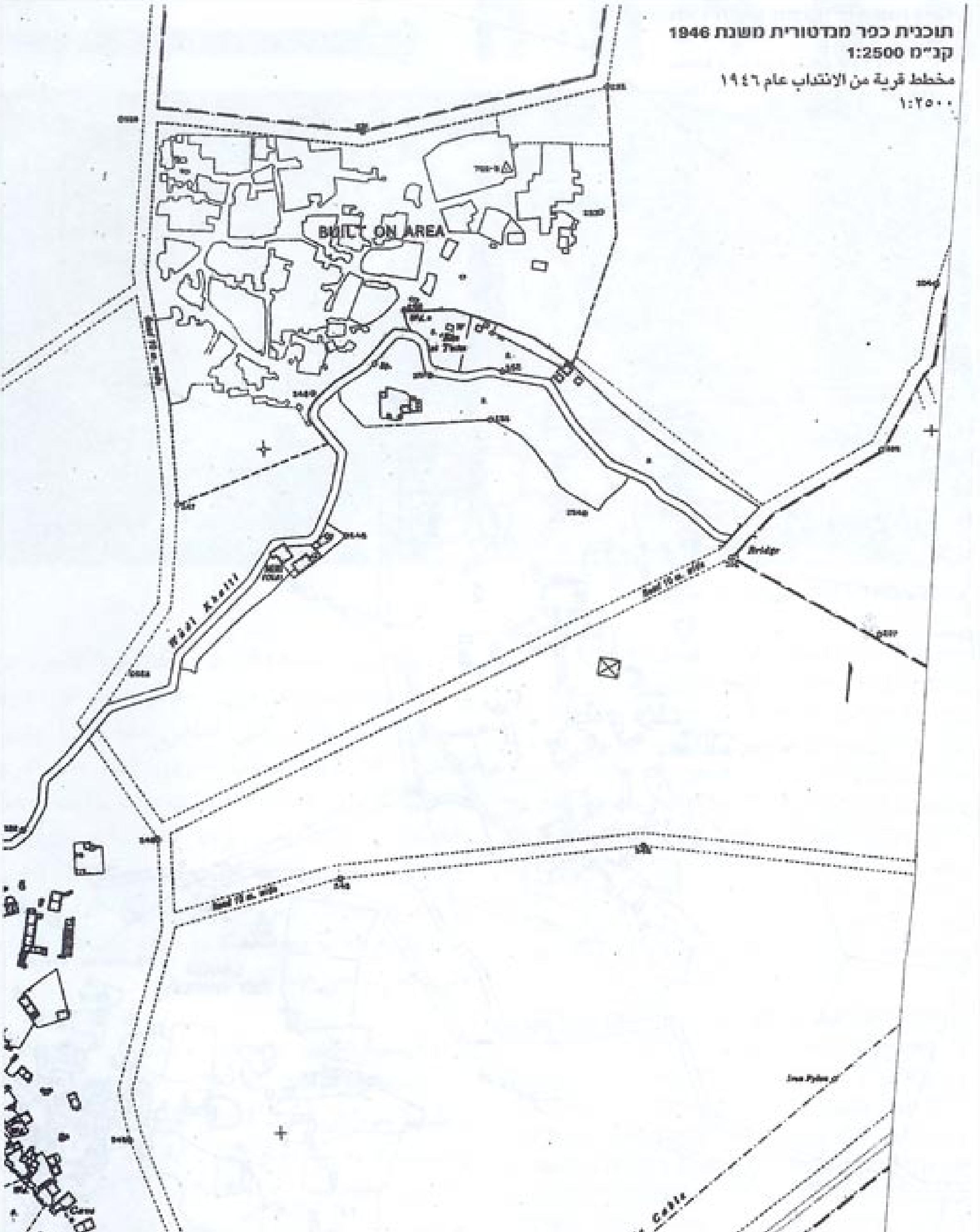

תוכנית כפר מנדטורית משנת 1946
קנ"מ 1:2500
مخطط قرية من الانتداب عام ١٩٤٦
١:٢٥٠٠

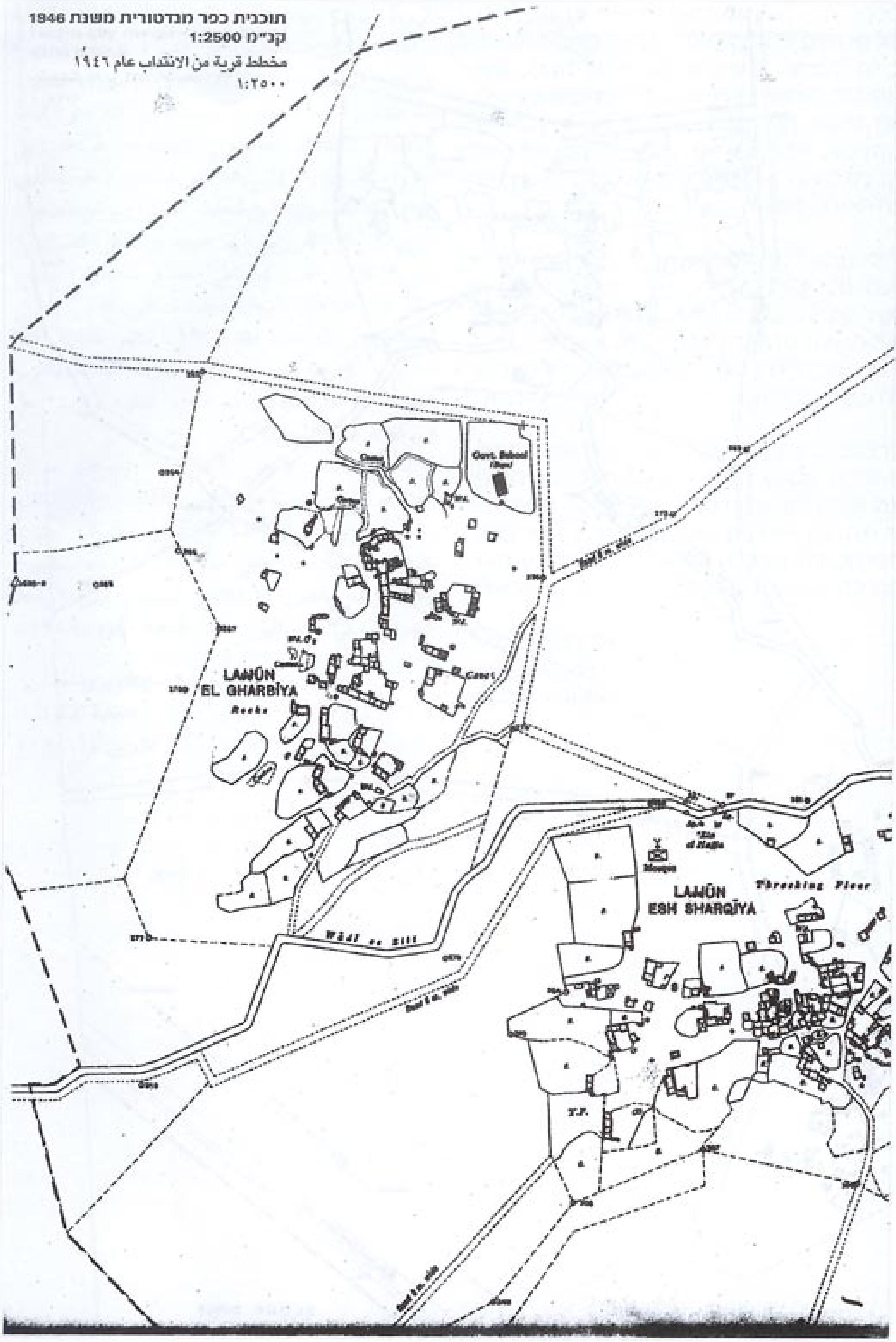

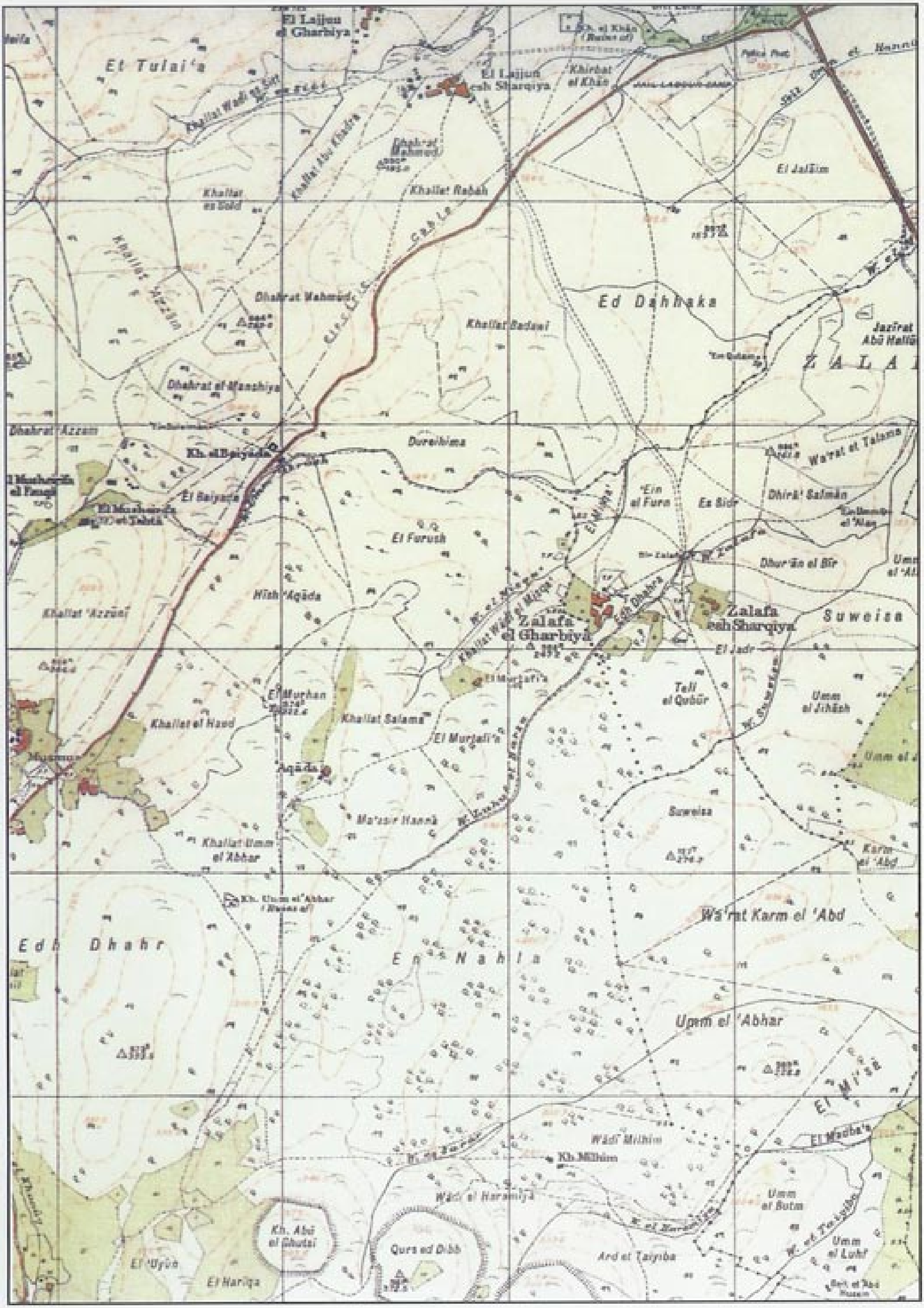

מפה מנדטורית 1:20000

خارطة من الانتداب ١:٢٠٠٠٠

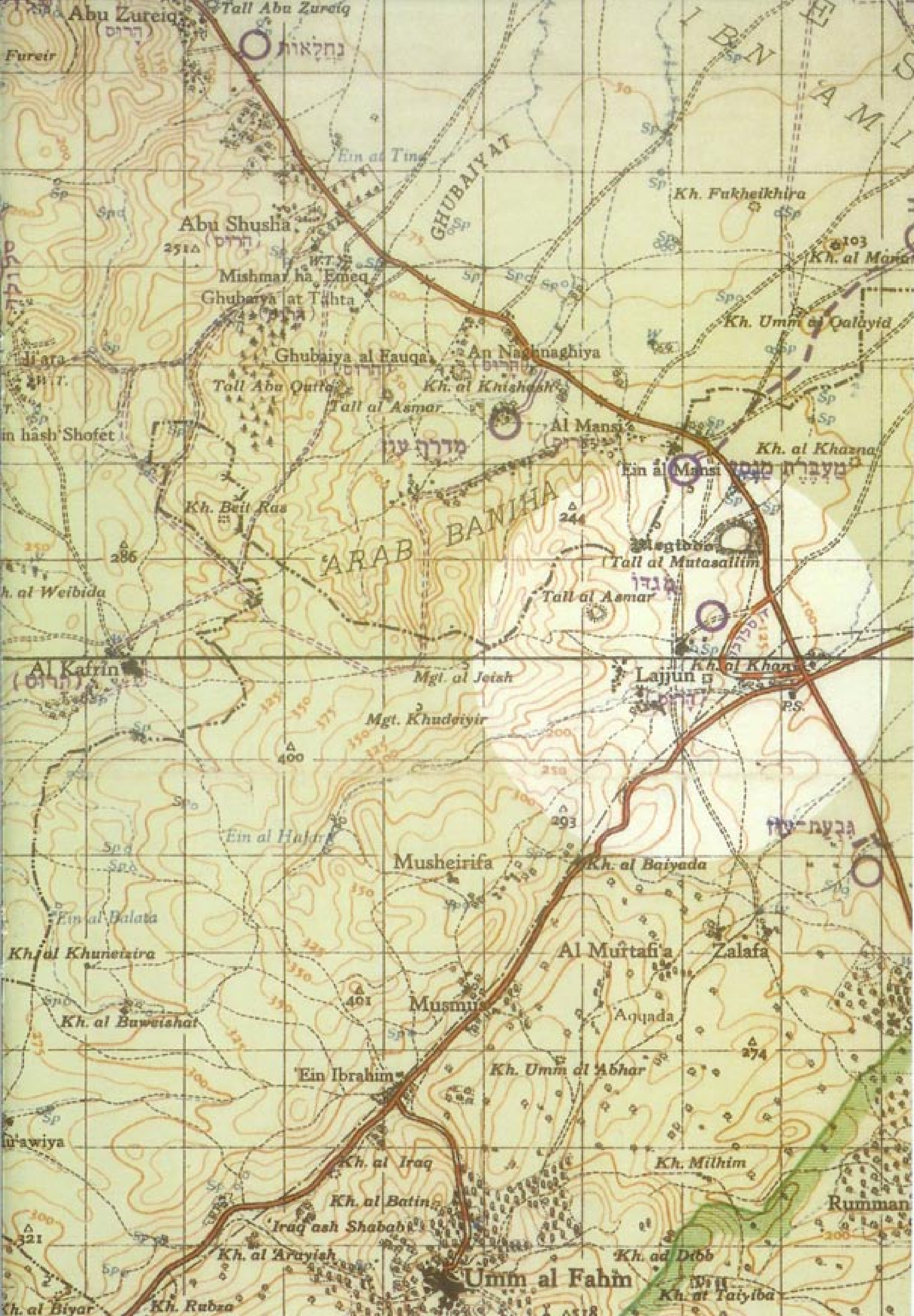

Abu Zureiq
Tall Abu Zureiq
Fureir
Ein at Tina
GHUBAIYAT
Kh. Fakheikhira
Abu Shusha
Mishmar ha 'Emeq
Ghubaiya at Tahta
Kh. Umm al Qalayid
Ghubaiya al Fauqa
An Naghnaghiya
Tall Abu Qudis
Kh. al Khishash
Tall al Asmar
Al Mansi
Kh. al Khazna
Ein hash Shofet
Ein al Mansi
Kh. Beit Ras
'ARAB BANIHA
Megiddo
Tall al Mutasallim
Kh. al Weibida
Tall al Asmar
Al Kafrin
Mgt. al Jeish
Lajjun
Mgt. Khudeiyir
Ein al Hajar
Musheirifa
Kh. al Baiyada
Ein al Balata
Kh. al Khuneizira
Al Murtafi'a
Zalafa
Musmus
Aqqada
Kh. al Buweishat
Ein Ibrahim
Kh. Umm al 'Abhar
Kh. al Iraq
Kh. Milhim
Kh. al Batin
'Iraq ash Shabab
Rumman
Kh. al 'Arayish
Kh. ad Dibb
Umm al Fahm
Kh. at Taiyiba
Kh. al Biyar
Kh. Rubza